

ТУВЭ ЯНСАН

ЧАРАДЗЕЙНАЯ ЗІМА

Тувэ Янсан

ЧАРАДЗЕЙНАЯ ЗІМА

Пераклад з шведскай Алесі Башарымавай

Мінск
Выдавец Зміцер Колас
2022

УДК 821.113.6-93
ББК 84(4Фин)-44
965

Кніга выдадзеная пры дапамозе

FILI
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

Пераклад зроблены паводле выдання:
Tove Jansson. **Trollvinter.**
Schildts. Helsingfors, 2008.

Ілюстрацыі Туве Янсан

© Tove Jansson (text & bild) 1957.
First published by Schildts Förlag Ab. All rights reserved.

ISBN 978-985-23-0171-8

© Tove Jansson (тэкст і ілюстрацыі), 1957.
© Алеся Башарымава,
пераклад на беларускую мову, 2022.
© Афармленне. Выдавец Зміцер Колас,
2022.

ЗМЕСТ

РАЗДЗЕЛ ПЕРШЫ.
ЗАСНЕЖАНАЯ ЗАЛА
7

РАЗДЗЕЛ ДРУГІ.
ЗАЧАРАВАНАЯ КУПАЛЬНЯ
15

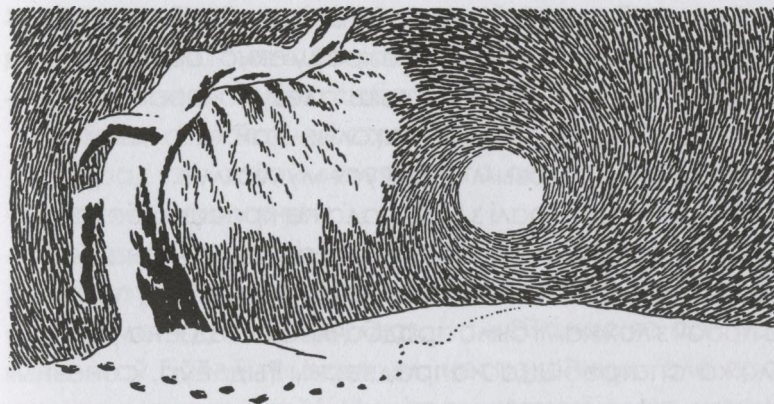
РАЗДЗЕЛ ТРЭЦІ.
ВЯЛІКІ ХОЛАД
29

РАЗДЗЕЛ ЧАЦВЁРТЫ.
ЗАГАДКАВЫЯ ІСТОТЫ
48

РАЗДЗЕЛ ПЯТЫ.
САМОТНЫЯ ГОСЦІ
68

РАЗДЗЕЛ ШОСТЫ.
ПЕРШАЯ ВЯСНА
101

Маёй маці

Раздзел першы

Заснежаная зала

Неба было амаль чорнае, але ў месяцавым святле снег здаваўся блакітным.

Мора спачывала пад ільдом, а глыбока ў зямлі паміж каранёў казюркі глядзелі сны пра вясну. Але да яе было яшчэ няблізка, бо новы год толькі пачаў сваю хаду.

Акурат там, дзе даліна плаўна выгіналася, падымаючыся да гор, стаяў заснежаны дом. Ён дзіўна нагадваў снежную гурбу і здаваўся вельмі самотным. Зусім побач паміж заледзянелых берагоў вілася вугальна-чорная рака: усю зіму яе хуткая плынь не давала вадзе замярзнуць. Але на мастку не было ніякіх слядоў, і сумёты вакол дома стаялі некранутыя.

У доме было цёпла. У печы, што стояла ў склепе, павольна гарэў торф. Месяц зазіраў у акно і асвятляў белыя зімовыя чахлы на мэблі й крышталёвую жырандолю, загорнутую ў цюль. А ў зале, вакол вялікай кафлянай печкі, спала доўгім зімовым сном уся мумісям'я.

Яны заўсёды спалі з лістапада па красавік, бо так рабілі іхнія продкі, а мумітролі трымаюцца традыцый. Жываты ва ўсіх былі набітыя хвойй, зусім як некалі ў продкаў, а побач з ложкамі было прадбачліва складзена ўсё, што можа спатрэбіцца напладвесні. Рыдлёўкі, сонечныя акуляры, фотастужкі, ветрамеры і ўсякае такое начинне.

Цішыня поўнілася спакоем і чаканнем.

Часам хто-ніхто ўздыхаў і ўточваўся глыбей у сваю сонную ямінку.

Прамень месяца перасунуўся з-па-над крэсла-гушкалкі да стала ў зале, прапоўз па масянжовых булавешках на спінцы ложка і засвяціў проста ў твар Мумітролю.

І тут здарылася нешта, чаго не здаралася з тых часоў, калі першы мумітроль залёг у спячку. Ён прахапіўся і не змог заснуць наноў.

Мумітроль паглядзеў на святло месяца і ледзяныя крышталікі на шыбе. Ён пачуў, як у склепе бурчыць печ, і чым больш ён абуджаўся, тым болей расло яго здзіўленне. Урэшце ён устаў і ціха падышоў да мамінага ложка.

Ён асцярожна пацягнуў яе за вуха, але яна не прачнулася, а толькі мацней скруцілася ў клубок, якога нішто не цікавіць.

«Калі нават мама не прачынаецца, з астатнімі не варта і спрабаваць», – падумаў Мумітроль і падыбаў далей праз чужы, таямнічы дом. Гадзіннікі даўно спыніліся,

і паўсюль ляжаў тонкі слой пылу. На стала ў зале яшчэ з восені стояла супніца з ігліцай. Крышталёвая жырандоля ціха дзынкала сама сабе ў сваёй цюлевай сукенцы.

І раптам яго агарнуў страх. Ён застыў у цёплай цемры перад палоскай месяцавага святла і адчуў сябе страшэнна самотным.

– Мама! Прачніся! – крыкнуў Мумітроль і пацягнуў на ёй коўдру. – Усё знікла, увесь свет прапаў!

Але мама не прачнулася. На нейкі час яе сон пра лета стаў болей трывожным, неспакойным, але прачнуцца яна не змагла. Мумітроль скруціўся на дыване каля яе ложка, а доўгая зімовая ноч ніяк не канчалася.

На досвітку гурба на даху заварушылася. Яна неўпрыкмет пачала спаўзаць, а потым рашуча пераваліла цераз край даху і мякка плюхнулася ўніз.

Цяпер канчаткова заваліла ўсе вокны, і ў дом праз шыбы церабілася толькі слабое шэранькае святло. Ніколі зала не выглядала такою нязвычайнай: здавалася, яна недзе глыбока пад зямлёй.

Мумітроль натапырыў вушы і доўга прыслухоўваўся, потым запаліў начнік і падышоў да камоды, каб прачытаць Снусмумрыкаў вясновы ліст. Ён ляжаў на звычайным месцы пад трамвайчыкам з марской пены і быў такі самы, як кожны вясновы ліст, які Снусмумрык пакідаў у кастрычніку, калі сыходзіў на поўдзень.

У пачатку вялікімі круглымі літарамі ён вывёў: «Здароў!» Сам ліст быў кароткі.

«Добрых сноў і не сумуй. Першым цёплым вясновым днём я буду зноў з табой. Не будуй грэблю без мяне.

Снусмумрык».

Мумітроль некалькі разоў перачытаў ліст і раптам адчуў голад.

Ён рушыў на кухню. Яна таксама нібыта апынулася на многа міляў пад зямлёй і была да жудасці чыста прыбраная і пустая. Пуста было і ў кладоўцы. Мумітроль адшукаў бутэльку ўкіслага бруснічнага соку і паўпакунка запаленых хрумсткіх хлябцоў.

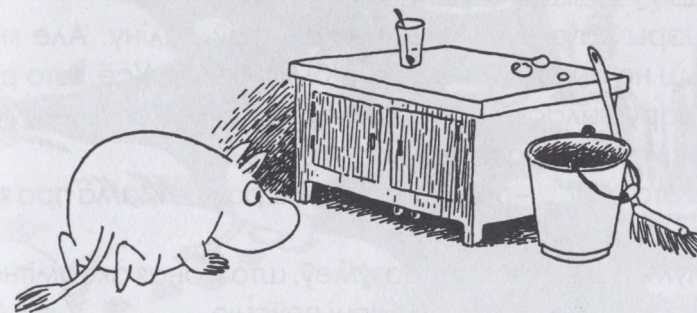
Ён сеў пры кухонным сталё і пачаў есці, перачытваючы ліст ад Снусмумрыка. Потым лёг на спіну і паглядзеў на квадратныя брусы пад сталом. Было вельмі ціха.

«Здароў, – прашаптаў Мумітроль. – Добрых сноў і не сумуй. Першым цёплым вясновым днём, – вымавіў ён трохі гучней. А потым заспяваў на ўсё горла: – Я буду зноў з табой! З табой я зноў, і зноў вясна, і цёпла нам, і я зноў тут, я зноў з табой і тут, і там, і добра нам...»

І раптам спыніўся, угледзеўшы пару маленькіх вочак, што ўтаропіліся на яго з-пад пасуднага століка.

Ён вырачыўся на іх у адказ, але ўсё па-ранейшаму было ціха. І тады вочкі зніклі.

– Пачакай! – распачна гукнуў Мумітроль. Ён падпоўз да пасуднага століка і ціха паклікаў: – Хадзі, хадзі! Не бойся. Я добры. Вярніся...

Але хто б ён ні быў – той, хто жыў пад пасудным столікам, – больш ён не паказваўся. Мумітроль выклаў на падлозе ланцужок з кавалачкаў хлеба і лінуў трошачкі бруснічнага соку.

Калі ён вярнуўся ў залу, шклянныя вісюлькі на жырандолі сумна задзынкалі.

– Пайду я адсюль, – строга сказаў Мумітроль жырандолі. – Стаміўся я ад вас усіх, лепей падамся на поўдзень сустракаць Снусмумрыка.

Ён паспрабаваў адчыніць дзверы на двор, але яны намёртва прымерзлі.

Ціхенька пакныхваючы, ён перабягаў ад аднаго акна да другога, але яны ўсе папрымярзалі. Тады самотны Мумітроль кінуўся на гарышча, разнасцежыў дахавае акенца і вылез наверх.

Яго абдала хваля халоднага паветра.

Яму заняло дыханне, ён паслізнуўся і пакаціўся з даху. І вось бездапаможны Мумітроль з'ехаў проста ў новы, небяспечны свет і праваліўся глыбока ў свой першы сумёт. Снег непрыемна калоў аксамітную шкурку, і тут Мумітроль пачуў нейкі новы пах. Ён быў сур'ёзнейшы за ўсе вядомыя пахі і крыху палохаў. Затое ён дарэшты абудзіў і зацікавіў Мумітроля.

Шэры паўзмрок шчыльна ахутваў даліну. Але яна больш не была зялёнай – яна была белая. Усё, што раней варушылася, зрабілася нерухомым. Усе жывыя гукі зніклі. Усё вострае зрабілася круглым.

– Гэта снег... – прашаптаў Мумітроль. – Мама пра яго чула, ён называецца снег.

Мумітроль нават не зразумеў, што ягоная аксамітная шкурка намерылася абрасці поўсцю.

Яна вырашыла паціху ператварыцца ў футэрка, якое ўзімку вельмі дарэчы. Гэта справа няхуткая, але рашэнне было прынятае. А гэта заўсёды добра.

Тым часам Мумітроль з цяжкасцю рухаўся па снезе далей, пакуль не дайшоў да рэчкі. Гэта была тая самая празрыстая і вясёлая рэчка, што звычайна бегла праз летні сад Мумітроля. Але цяпер яна выглядала іначай. Рэчка была чорная і абыякавая: яна таксама належала гэтаму новаму свету, дзе Мумітроль быў чужы.

На ўсялякі выпадак ён зірнуў на масток. Паглядзеў на паштовую скрынку. Усё на месцы. Ён прыўзняў вечка, але ніякай пошты не прыйшло, апрача звялага ліста без тэксту.

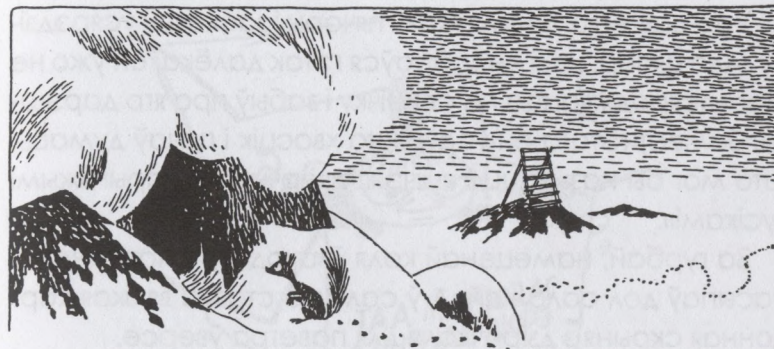
Мумітроль ужо звык да зімовага паху і больш ім не цікавіўся.

Ён паглядзеў на язмінавы куст – брыдкі суплёт голага вецця – і жахнуўся: «Ён мёртвы. Увесць свет памёр, пакуль я спаў. Гэты свет належыць камусьці іншаму, каго я не ведаю. Можа, Морры. Ён не для мумітроляў».

На момант ён завагаўся, ці не вярнуцца назад. Але потым вырашыў, што быць адзіным бяссонным сярод тых, хто спіць, яшчэ горш.

І таму ён рушыў уверх па схіле, пакідаючы першыя сляды на мастку і далей. Ланцужок слядоў быў ледзь прыкметны, але вельмі рашучы – ён бег між дрэваў проста на поўдзень.

Раздзел другі

Зачараваная купальня

Далей на захадзе, бліжэй да мора, па снезе бязладна скакаў маленькі вавёрчык. Гэта было вельмі дурненькае ваверчана, якое любіла пра сябе думаць як пра «вавёрчыка з прыгожым хвосцікам».

Хаця думала яно рэдка – і тое нядоўга. Яно жыло хутчэй уражаннямі ды пачуццямі. І вось акурат цяпер вавёрчык адчуў, што сеннічок у ягоным гняздечку пачаў рабіцца каляным, і таму выбег справіць сабе новы.

Раз-пораз ён мармытаў сабе пад нос: «Сеннічок...», каб не забыцца, што шукае. Ён так лёгка ўсё забываў!

Вавёрчык скакаў і так і сяк, і паміж дрэваў, і па лёдзе, соваў пыску ў снег і задумваўся, кідаў погляд у неба і хітаў галоўкай, а пасля скакаў сабе далей.

Урэшце ён апынуўся каля пячоры і заскочыў усярэдзіну. Але цяпер, калі ён забраўся гэтак далёка, ён ужо не мог засяроджвацца на сеннічку і забыў пра яго дарэшты. Замест гэтага ён усеўся на хвосцік і пачаў думаць, што мог бы называцца яшчэ «вавёрчыкам з прыгожымі вусікамі».

За гурбай, намеценай каля ўвахода ў пячору, нехта пасыпаў дол саломай. А ў саломе стаяла вялікая кардонная скрыня з дзірачкамі для паветра ўверсе.

– Вось жа цуд, – здзівіўся вавёрчык. – Раней тут гэтай скрыні не было. Штосьці з ёй не так. Ці, можа, гэта проста зусім не тая пячора? А можа, гэта я нейкі не той вавёрчык? Але ж не хацелася б у гэта верыць.

Ён падкалупнуў край вечка і сунуў галаву ў скрыню.

Унутры ў цяпле ляжала штосьці прыемнае і мяккае, і раптам вавёрчык успомніў пра свой сеннічок. Яго маленькія вострыя зубкі выгрызлі дзірачку ў тым нечым мяккім і выцягнулі жмуток воўны.

Ён пачаў цягаць воўну жмуток за жмутком, у яго ўжо быў цэлы ахапак, а ён усё не мог спыніцца, працуючы ўсімі чатырма лапкамі, як апантаны. Ён быў вельмі задаволены і шчаслівы.

І раптам нехта паспрабаваў куснуць вавёрчыка за нагу. Той стралою выскачыў са скрыні, павагаўся нейкі міг і вырашыў не палохацца, а пацікавіцца, што там.

Неўзабаве з дзіркі ў веку высунулася сярдзітая ўскудлачаная галава.

– У цябе глуды ёсць?! – крыкнула Маленькая Мю.

– Здаецца, не, – адказаў вавёрчык.

– Ты мяне пабудзіў! – строга заявіла Маленькая Мю. – І ты з'еў мой спальнік. Чаго табе трэба?

Але вавёрчык быў такі ўражаны, што зноў забыўся пра сеннічок.

Маленькая Мю фыркнула і зусім вылезла са скрыні. Прычыніўшы яе, бо ўсярэдзіне заставалася яе сястра, яна ступіла на снег і памацала яго.

– Ага, вось ён які, – сказала яна. – Чаго толькі не наведумляюць.

Яна мігам зляпіла снежку і трапна шпурнула яе ў вавёрчыка. А потым выйшла з пячоры, каб заўладаць зімой.

Першае, што яна зрабіла, – гэта паслізнулася на зледзянелай гары і моцна ўцялася.

– Ах так! – пагрозліва прамовіла Маленькая Мю. – Вось як, значыцца!

Тут яна ўявіла, як выглядае Мю з задранымі ўгору нагамі, і так зарагатала сама з сябе, што лёдзь спынілася. Яна паглядзела на гару і задумалася. Потым сказала: «Ага!» – і з'ехала на азадку па схіле з падскокамі і выкрунтасамі, і яшчэ доўга кацілася па бліскучым лёдзе.

Яна паўтарыла гэта яшчэ шэсць разоў, пакуль не заўважыла, што ў яе змёрз живот.

Тады Маленькая Мю вярнулася ў пячору і выкуліла сонную сястру са скрынкі. Мю, вядома, ніколі не бачыла санак, але ў яе было дакладнае адчуванне, што кардонныя скрынкі можна выкарыстоўваць з розумам.

Што да вавёрчыка, дык той сядзеў у лесе і разгублена пераводзіў позірк з аднаго дрэва на другое.

Ён мог прысягнуцца сваім хвостом, што не памятае, на каторым з іх жыве, навошта пакінуў сваё гняздзечка і што спрабуе знайсці.

Мумітроль паспеў прайсці на поўдзень не надта далёка, калі пад дрэвамі пачала згушчацца цемра.

Лапы з кожным крокам правальваліся ўсё глыбей, і снег ужо не зачароўваў так, як упачатку.

У лесе панавалі поўная ціша і неруш. Калі-нікалі з якой-небудзь галіны бухалася вялікая куча снегу. Галіна пагойдвалася нейкі час, і потым усё зноў рабілася безжыццёвым.

«Свет залёг у спячку, – падумаў Мумітроль. – Толькі мне аднаму не спіцца. Толькі я адзін буду ўсё ісці ды ісці – дні і тыдні, пакуль сам не зраблюся нікому не вядомаму гурбаю снегу».

Але ўрэшце лес рассунуўся, і перад ім разгарнулася новая даліна. На другім яе баку Мумітроль убачыў Адзінокія Горы. Хваля за хваляй яны беглі на поўдзень і ніколі яшчэ не здаваліся такімі самотнымі.

Толькі цяпер Мумітроль пачаў мерзнуць па-сапраўднаму. Вечаровая цемра выпаўзала з прорваў і павольна лезла ўгару да зледзянелых грэбняў. На іх вяршынях ляжалі снягі, быццам белыя зубы гэтых чорных скал, – і ўвогуле ўсё, куды ні кінь вокам, было белое або чорнае, і паўсюль панавала пустэча.

– Дзесьці там, за гэтымі скаламі, цяпер Снусмумрык, – сказаў сам сабе Мумітроль. – Сядзіць сабе ды ласуецца апельсінамі. Калі б я быў пэўны, што ён ведае, на якія горы я ўзбіраюся дзеля яго, я і праўда на іх узабраўся б. Але сам-адзін я не здолею.

Мумітроль павярнуўся і павольна пабрыў назад па сваіх слядах.

«Трэба завесці гадзіннікі, – падумаў ён. – Тады, можа, і вясна прыйдзе крышачку хутчэй. І потым, можа ж так здарыцца, што хтосьці з нашых прачнецца, калі я, скажам, выпадкам разаб'ю што-небудзь вялікае».

Але ён ведаў, што ніхто не прачнецца.

І раптам здарылася штось нечаканае.

Мумітролевы сляды наўскасяк пераразалі чыесьці дробныя слядочкі. Ён спыніўся і доўга на іх глядзеў. Нешта жывое бегала па лесе – можа, усяго паўгадзіны таму. Яно не магло быць далёка адсюль. Яно рушыла ў кірунку даліны і мусіла быць меншым за Мумітроля. Лапкі ў гэтай істоты амаль не правальваліся ў снег.

Мумітроля нібыта абдало жарам – ад кутасіка на хвасце да самых вушэй.

– Пачакай! – крыкнуў ён. – Не сыходзь ад мяне!

Ціхенька кныхаючы, ён пакульгаў па снезе, і раптам страх перад цемрай і адзінотай абрынуўся на яго ўсім сваім цяжарам.

Гэты страх, мусіць, увесь час быў недзе побач – з той самай хвілі, як Мумітроль абудзіўся ў сонным доме, – але толькі цяпер ён наважыўся спалохацца па-сапраўднаму.

Мумітроль больш не крычаў, бо яму было страшна не атрымаць адказу. Ён не насмельваўся адарваць позірк ад следу, ужо ледзьве бачнага ў цемры. Ён поўз, пластаваў, увесь час кныхаючы сабе пад нос.

І раптам убачыў агеньчык.

Агеньчык быў зусім маленькі, але напаўняў увесь лес мяккім чырвоным ззяннем.

Мумітроль супакоіўся. Ён забыўся на след і павольна рушыў на святло – ажно пакуль не дабраўся да таго агеньчыка і не ўбачыў, што гэта самая звычайная стэарынавая свечка, надзейна ўторкнутая ў снег. Вакол яе быў збудаваны спічасты дамок з кругленькіх снежак. Снежкі былі празрыстыя, крыху з чырвона-жоўтым адценнем, як каптур начной лямпы ў яго дома.

Па той бок свяцільні хтосьці ляжаў ва ўтульнай ямінцы, зробленай у снезе, глядзеў у суворое зімовае неба ды пасвістваў – вельмі ціха, але мелодыю разабраць было можна.

– Што гэта за песня? – спытаў Мумітроль.

– Гэта песня пра мяне, – адказаў хтосьці з ямінкі. – Песня пра Туў-цікі, якая збудавала снежны ліхтар, але прыпеў там зусім пра іншае.

– Разумею, – сказаў Мумітроль і прысеў на снег.

– Не разумееш, – зычліва сказала Туў-цікі і прыўзнялася так, што ў святле паказаўся яе швэдрык у чырвоныя і белыя палоскі. – Бо прыпеў якраз пра незразумелыя рэчы. Вось я, напрыклад, цяпер думаю пра паўночнае

ззянне. Невядома, яно існуе ці мы проста так бачым. Усё вельмі няпэўна, але якраз гэта мяне супакойвае.

Яна зноў улеглася на снег і ўтаропілася ў неба, якое паспела зрабіцца зусім чорным.

Мумітроль задраў мордачку і ўбачыў паўночнае ззянне, якога ніводзін мумітроль да яго ніколі не бачыў. Яно было белае з блакітным і крыху зялёнае і захінала неба-схіл доўгімі трапяткімі фіранкамі.

– Думаю, яно існуе, – сказаў ён.

Туў-цікі не адказала. Яна падпаўзла да снежнага ліхтара і дастала з яго сваю свечку.

– Забяром яе з сабою дадому, – сказала яна, – пакуль не аб'явілася Морра і на яе не села.

Мумітроль кінуў з сур'ёзным выглядам. Ён бачыў Морру толькі аднойчы. Тою вельмі-вельмі ўжо даўняй жнівеньскай ноччу. Шэрая і ледзяная, яна прымасцілася ў цені бэзу і проста глядзела на іх. Але ж як глядзела! І калі яна звалаклася прэч, зямля на тым месцы, дзе яна сядзела, уся прамерзла.

На міг Мумітроль задумаўся: а можа, зіма – гэта вынік таго, што на зямлю селі дзесяць тысяч Морраў? Але ён вырашыў падзяліцца сваёй здагадкай з Туў-цікі толькі пасля таго, як пазнаёміцца з ёй крыху бліжэй.

Пакуль яны прабіраліся да схілу, даліна пасвятлела, і Мумітроль убачыў, што ўзышоў месяц.

Мумідом стаяў за масточкам і спаў. Але Туў-цікі збочыла направа і пайшла напразткі праз голы пладовы сад.

– Тут раслі яблыкі, – па-таварыску заўважыў Мумітроль.

– А цяпер тут расце снег, – безуважна азвалася Туў-цікі, не спыняючы хады.

Яны спусціліся да мора – суцэльнага абшару цемры – і асцярожна ступілі на вузкі прычал, які веў да купальні.

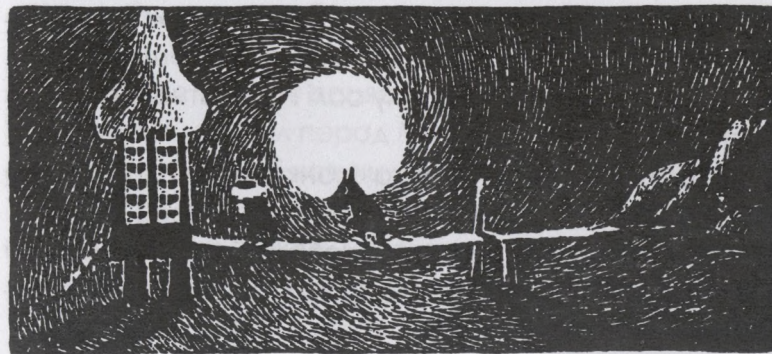
– Я тут звычайна даваў нырца, – ціха-ціха прашаптаў Мумітроль і паглядзеў на жоўтыя абламаныя сцёблы трыснягу, якія тырчалі з лёду. – Вада была цёплая-цёплая, і я праплываў дзевяць грабоў пад вадой.

Туў-цікі адчыніла дзверы ў купальню. Яна ўвайшла і паставіла свечку на круглы столік, які Мумітролеў тата калісьці вылавіў з мора.

Усё ў старой сямейнай васьмікутнай купальні было звыклае. Пажаўцелыя дзірачкі ад сучкоў на дашчаных сценах, акенцы з маленькімі зялёнымі і чырвонымі шкельцамі, вузенькія лавы, шафка з купальнымі халатамі і гумовым хемулём, які ніколі не надзімаўся як след.

Усё было такое самае, як улетку. Але ўсё адно пакой нейкім таемным чынам змяніўся.

Туў-цікі зняла сваю шапачку, і тая адразу ўскараскалася па сцяне і павісла на цвіку.

– Хацеў бы і я сабе такую шапачку, – сказаў Мумітроль.

– Табе ніякай шапкі не трэба, – сказала Туў-цікі. – Ты вушамі памахаеш – і будзе цёпла. А вось лапы ў цябе стынуць.

Тут праз пакой пратупалі дзве ваўняныя-шкарпэткі і ўлегліся перад Мумітролем.

У той самы час на другім баку пакоя ў трохногай жалезнай жароўні запаліўся агонь, а пад сталом хтосьці асцярожна зайграў на флейце.

– Саромеецца, – патлумачыла Туў-цікі. – Таму грае пад сталом.

– Але чаму яго не відаць? – спытаў Мумітроль.

– Яны такія сарамлівыя, што парабіліся нябачнымі, – адказала Туў-цікі. – Гэта восем зусім маленечкіх рудых мышак, яны дзеяць са мной гэты дом.

– Гэта татава купальня, – сказаў Мумітроль.

Туў-цікі ўважліва на яго паглядзела.

– Яно, можа быць, і так, а можа быць, і не, – сказала яна. – Улетку яна была татава, а ўзімку яна належыць Туў-цікі.

У рондалі, што стаяў на жароўні, забулькатала. Накрыўка паднялася, і ложка пачала памешваць суп. Другая ложка ўсыпала крыху солі і акуратна вярнулася на падаконне.

Бралася на ноч, і сцюжа звонку мацнела, а праз зялёныя і чырвоныя шкельцы лілося месяцавае ззянне.

— Раскажы мне пра снег, — папрасіў Мумітроль і сеў на злінялае ад сонца садовае крэсла таты. — Я не разумею яго.

— Я таксама, — сказала Туў-цікі. — Здаецца, ён халодны, але калі з яго зрабіць снежны дом, там будзе цёпла. Здаецца, што ён белы, але часам ён робіцца ружовым, а часам — блакітным. Ён можа быць мякчэйшым за ўсё,

а можа быць цвярдзейшым за камень. З ім няма ніякай пэўнасці.

Талерка з супам асцярожна праплыла ў паветры і апусцілася на стол перад Мумітролем.

— Дзе твае мышкі навучыліся лётаць? — спытаў ён.

— А, гэта, — сказала Туў-цікі. — Не варта распытваць пра ўсё. Ім, мабыць, таксама хочацца, каб у іх таямніцы не лезлі. Не трэба турбавацца пра іх і пра снег таксама.

Мумітроль узяўся за суп.

Ён паглядзеў на кутнюю шафку і падумаў: як прыемна ўсведамляць, што ў ёй вісіць твой родны старэнькі халат. Што ва ўсім гэтым новым і трывожным засталася штосьці звыклае і надзейнае. Ён ведаў, што ягоны халат — сіні, з адарванаю вочапкай, і што ў адной кішэні, хутчэй за ўсё, ляжаць сонечныя акуляры.

Урэшце ён сказаў:

— Мы там звычайна вешаем халаты. Мамін у самай глыбіні.

Туў-цікі выцягнула лапу і злавіла бутэрброд.

— Дзякуй, — сказала яна. — Гэтую шафку ты ніколі не павінен адчыняць. Ты павінен паабяцаць мне, што ніколі гэтую шафку не адчыніш.

— Нічога я не абячаю, — хмурна сказаў Мумітроль і апусціў позірк у талерку з супам.

Яму раптам здалася, што самае важнае ў свеце — адчыніць тыя дзверцы і праверыць, ці на месцы ягоны халат. Агонь гарэў цяпер так, што ў коміне жароўні грэмела. Купальня была ўся цёплая, а флейта няспынна выводзіла пад столікам сваю самотную мелодыю.

Нябачныя лапкі прыбралі пустыя талеркі. Свечка распавілася ў стэарынавае азёрка, у якім патануў кнот,

і цяпер свяцілі толькі чырвонае вока жароўні ды ўзор на падлозе ад зялёных і чырвоных шкельцаў з месяцавым ззяннем.

– Сёння буду спаць дома, – рашуча сказаў Мумітроль.

– Добра, – сказала Туў-цікі. – Месяц яшчэ не зайшоў, так што дарогу ты знойдзеш.

Дзверы адчыніліся самі, і Мумітроль ступіў у снег.

– Што б там ні было, – сказаў ён. – Што б ні было, а мой сіні халат вісіць у той шафцы. Дзякуй за суп.

Дзверы зачыніліся, і вакол засталіся толькі ззянне месяца і цішыня.

Ён акінуў хуткім позіркам лёд, і яму здалося, што далёка на даляглядзе валачэцца вялікая, няўкладная Морра.

Ён бачыў, як яна тоіцца за берагавымі валунамі. І калі ён ішоў праз лес, яе цень упарта ўзняў за кожным дрэвам. Морра, што сядала на ўсе агні і змушала блякнуць усе фарбы.

Урэшце Мумітроль вярнуўся ў сонны дом. Ён павольна ўскараскаўся на вялізную гурбу з паўночнага боку і далез да акенца ў даху, якое ўсё яшчэ было адчыненае.

У доме было цёпла і пахла мумітролямі, крышталёвая жырандоля знаёма задзынкала, калі ён ступіў на падлогу. Мумітроль сцягнуў свой матрац на дол і паклаў яго побач з маміным ложкам. Яна лёгка ўздыхнула ў сне і прамармытала нешта няўцямнае. Потым сама сабе засмяялася і адкацілася да сцяны.

«Я тут больш не свой, – падумаў Мумітроль. – І там таксама. Я не ведаю, дзе ява, дзе мроі». Потым ён праваліўся ў сон, і летні бэз раскінуў над ім свой прыемны зялёны цень.

Маленькая Мю ляжала ў падраным спальніку і злава-лася. Пад вечар задзьмула, і вецер ляцеў акурат у пячору. Мокрая скрыня ў трох месцах разышлася, па ўсёй пячоры лётала набіўка спальніка.

– Гэй, сяструхна! – раўнула Маленькая Мю і паляпала Мюмлу па спіне.

Але Мюмла спала далей – нават не паварушылася.

– Ну ўсё, я пачынаю злавацца, – сказала Маленькая Мю. – Каб жа хоць адзін-адзінюткі раз была нейкая карысць ад сястры!

Яна вылузала са спальніка. Потым падпаўзла да вусця пячоры і не без захаплення вызірнула ў сцюдзёную цемру.

– Ну, цяпер вы ў мяне паскачаце, – змрочна прамармытала Маленькая Мю і скацілася з гары.

Тут, звонку, было больш пустэльна, чым на краі свету – калі толькі туды хто-небудзь дабіраўся. Са слабым шлохам снег меў па лёдзе вялікімі сівымі махаламі. Бераг знік у цямрэчы: месяц зайшоў.

– Паехалі, – сказала Маленькая Мю і расправіла спадніцы на калючым паўночным ветры.

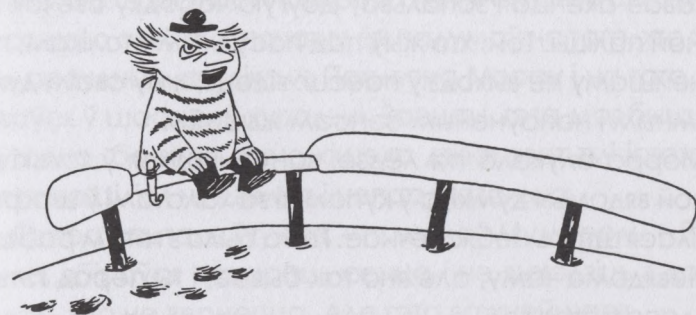
Яна пачала з'язджаць, сям і так абмінаючы снежавыя пляміны, расставіўшы ногі і ўпэўнена трымаючы раўнавагу, якая зазвычай уласцівая маленькім мю.

Свечка ў купальні ўжо даўно дагарэла, калі Маленькая Мю праехала міма. Яна ўбачыла толькі абрысы спічастага даху на фоне начнога неба. Але яна не падумала: «Там нашая старая купальня». Яна ўдыхнула востры, небяспечны пах зімы і, спыніўшыся на краі берага, прыслухалася. Між Адзінокіх Гор, страшэнна далёка адсюль, вылі ваўкі.

– Цяпер усё будзе па-сур'ёзнаму, – прамармытала Маленькая Мю і ўхмыльнулася сама сабе ў змроку.

Нос падказваў ёй, што недзе тут ляжыць дарога да Мумідола і дома з цёплымі коўдрамі, а можа, нават з новым спальнікам. Яна пранеслася паўз увесь бераг і пабегла далей паміж дрэвамі.

Яна была такая маленькая, што яе ножкі не пакідалі на снезе слядоў.

Раздзел трэці

Вялікі холад

Гадзіннікі ў доме зноўку ішлі. Каб не адчуваць сябе цалкам самотным, Мумітроль завёў іх усе да адзінага. А як бо дакладны час усё адно быў страчаны, ён на кожным выставіў яго па-рознаму – можа, на якім і ўгадаў.

Раз-пораз гадзіннікі білі, часам званіў будзільнік, і гэта суцяшала Мумітроля. Але ён не мог забыцца на жакліваю рэч – што сонца больш не ўзыходзіць. А гэта сапраўды было так: кожны ранак святлеў няпэўнаю сівізнай і плаўна перацякаў у доўгую зімовую ноч, але сонца так ні разу і не паказалася. Яно проста згубілася – мабыць, закацілася кудысьці ў абшары сусвету. Напачатку Мумітроль адмаўляўся ў гэта верыць. Ён доўга чакаў.

Штодня ён прыходзіў на марскі бераг і сядзў у чаканні, павярнуўшыся мордачкай на ўсход. Але нічога не адбывалася. Тады ён вяртаўся дадому, зачыняў за сабой

дахавае акенца і запальваў доўгую чародку свечак на пячной паліцы. Той, хто жыў пад пасудным столікам, паранейшаму не выходзіў паесці: відаць, жыў сваім дужа таемным і напоўненым сэнсам жыццём.

Морра блукала па лёдзе, занурыўшыся ў толькі ёй адной вядомыя думкі, а ў купальні за халатамі ў шафцы стаілася штось небяспечнае. І што было з гэтым рабіць?

Невядома чаму, але яно так бывае, і ты перад гэтым бездапаможны.

Мумітроль знайшоў на гарышчы вялікую скрыню з глянцавымі карцінкамі і цалкам паглыбіўся ў замілаванне летнім хараством. На карцінках былі кветкі і ранішныя сонца, маленькія вазочки з яркімі коламі – бліскучыя, мірныя выявы, якія нагадвалі пра страчаны ім свет.

Спярша ён расклаў іх у зале на падлозе. А потым прыдумаў клеіць на сцены. Ён ляпіў іх няспешна і рупліва, каб расцягнуць задавальненне, а самыя прыгожыя прымацаваў над соннаю мамай.

Мумітроль паналаяпіў карцінак аж да люстра, калі заўважыў, што знік вялікі срэбны паднос. Ён заўсёды вісеў справа ад люстра на стужцы, вышытай крыжыкам, а цяпер на яго месцы засталіся толькі сама стужка ды цёмнаваты авал на шпалерах.

Мумітроль вельмі абурываўся, бо ведаў, як мама любіць гэты паднос. Ён быў фамільнай рэліквіяй, карыстацца якой забаранялася, і адзінаю рэччу, якую перад Купалем нашароўвалі да бляску.

Занепакоіўшыся, Мумітроль абшукаў увесь дом. І хоць паднос не знайшоў, затое заўважыў, што пазнікала яшчэ шмат чаго іншага: падушкі і коўдры, мука, цукар і рондалі. Нават грэлка для каўніка з вышытай ружай!

Мумітролю зрабілася прыкра, бо ён лічыў сябе адказным за сонную сям'ю. Спачатку ён падумаў на таго, хто жыў пад пасудным столікам. Потым на Морру і на таго, хто хаваўся ў шафцы ў купальні. Зрэшты, гэта мог быць хто заўгодна, бо зіма ажно кішэла дзівакаватымі істотамі, якія паводзіліся няўцямна і непрадказальна.

«Трэба спытаць Туў-цікі, – падумаў Мумітроль. – Я, вядома, збіраўся пакараць сонца і не выходзіць з дому, пакуль яно не вернецца. Але гэта важнейшае».

Калі Мумітроль выйшаў у сівое паўсвятло, перад верандай стаяў незнаёмы белы конь і разглядаў яго зіхоткімі вачыма. Мумітроль асцярожна павітаўся, але конь не варухнуўся.

Тады Мумітроль заўважыў, што конь са снегу. Хвастом яму служыла мятла з павеці, а замест вачэй паблісквалі маленькія люстэркі. Ubачыўшы сябе ў люстраных вачах, Мумітроль напужаўся. Таму ён абмінуў каня і хутка пашыбаваў да зледзянелых кустоў змяну.

«Хай бы тут быў хоць хто-небудзь адзін, каго я ведаў раней, – падумаў Мумітроль. – Хто-небудзь не таямнічы, а самы звычайны. Хто таксама прачнуўся і сябе не пазнаў. Каб яму можна было сказаць: "Здароў! Жах як халодна, скажы? Хіба ж снег – не глупства? Ты бачыў, у што ператварыўся язмін?! А памятаеш, як летам..." Ну, ці што-небудзь такое».

Туў-цікі сядзела на парэнчах мастка і спявала:

Я Туў-цікі, я каня зляпіла.
Наўзгалопа ляціць конь дзікі, белы,
б'е па лёдзе капытом і ў ноч імкнецца,
наўзгалопа ляціць конь урачыста
і нясе з сабой вялікі холад.

Потым ішоў няўцямны прыпеў.

– Ты пра што? – зняверана спытаў Мумітроль.

– Пра тое, што ўвечары мы абліем яго рачной вадой, – сказала Туў-цікі. – Тады ён за ноч вымерзне і зробіцца ледзяным. А калі прыйдзе вялікі холад, ён паскача прэч і больш ніколі не вернецца.

Мумітроль крыху памаўчаў. Потым сказаў:

– Хтосьці цягае рэчы з татавага дома.

– Дык яно і добра, – падбадзёрыла Туў-цікі. – Вакол цябе занадта шмат рэчаў. І гэта акрамя рэчаў, пра якія ты памятаеш, і рэчаў, пра якія ты марыш.

І яна заспавала другі куплет.

Мумітроль павярнуўся і пайшоў сваёю дарогай. «Яна не разумее мяне», – думаў ён. За ім следам неслася пераможная песня Туў-цікі.

– Ну і спявай, – узлавана прамармытаў Мумітроль, гатовы заплакаць. – Спявай пра сваю брыдкую зіму з чорнымі льдамі, пра непрыветных коней са снегу і пра тых, хто ніколі не паказваецца, а толькі хаваецца і дзівачыць!

Ён патупаў далей па схіле, падбіваючы нагой снег, а слёзы замярзалі на яго мордачцы, – і раптам ён пачаў спяваць сваю ўласную песню.

Ён ускрыкваў і гарлапаніў штомоцы, каб Туў-цікі пачула яго і раззлавалася.

Вось як Мумітроль спяваў сваю сярдзітую летнюю песню:

Вы здані цемры, сцені вы, нябачныя зусім,
вы скралі сонца й стала ўсё халодным і сівым,
я жах які самотны, я стаміўся – ледзь стаю,
вярніце ўраз даліну мне зялёную маю,
блакітную веранду і на моры хваляў бег,
мне жыць не хочацца, дзе скрозь – жахлівы белы снег!

— Калі маё сонца вернецца і зірне на вас, тады самі пабачыце, якія вы дурні! — крыкнуў Мумітроль, не зважаючы больш на рыфмы.

Я буду жыць у сланечніку,
валяцца на цёплым пясочку,
акно ўвесь дзень будзе адчыненае
у чмялісты сад,
у ярка-сіняе неба
з маім родным
апелёсінавым сонцам!

Калі Мумітролева песня раптоўна скончылася, запанавала страшэнная цішыня.

Ён стаяў нерухома і слухаў, але ніхто яму не запырэчыў. «Зараз нешта здарыцца», — з трымценнем падумаў ён. І нешта здарылася.

З вяршыні схілу штосьці неслася ўніз. Вакол, нібы пух, уздымаўся воблак зіхотага снегу, і даносіўся крык: «З дарогі! Сцеражыся!»

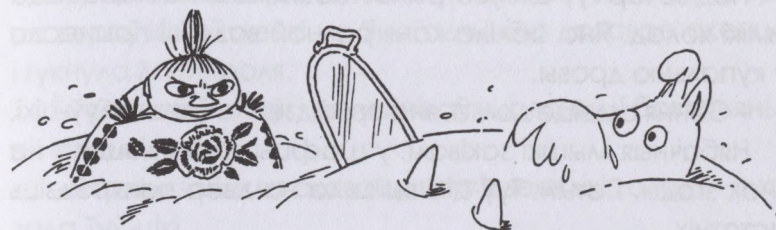
Мумітроль застыў, вырачыўшы вочы.

Проста на яго імчаў срэбны паднос, а на ім сядзела зніклая грэлка для каўніка. «Туў-цікі абліла іх рачной вадой, — у жаху падумаў Мумітроль. — І цяпер яны жывыя і нясуцца наўзгалопа прэч, каб ніколі больш не вярнуцца...»

І тут адбылося сутыкненне. Узляцеўшы ў паветра, Мумітроль глыбока ўрэзаўся ў снег і пачуў, як Туў-цікі смяецца.

Потым пачуўся яшчэ адзін смех, іншы — ён мог належаць толькі адной асобе ва ўсім свеце.

— Маленькая Мю! — крыкнуў Мумітроль ротам, поўным снегу. Ён выбраўся на паверхню, сам не свой ад шчасця і нецярплівасці.

Там, у снезе, і праўда сядзела яна. Яна прарэзала ў грэлку дзіркі пад галаву і рукі, а вышытая ружа красавалася ў яе на жываце.

— Маленькая Мю! — усклікнуў Мумітроль. — Ах, ты не ведаеш... Тут было ўсё так па-іншаму, так самотна... А памятаеш, як улетку...

— Але цяпер зіма, — сказала Маленькая Мю і выцягнула срэбны паднос са снегу. — Шыкоўна кульнуліся, скажы?!

— Я прачнуўся і болей не змог заснуць, — пачаў расказваць Мумітроль. — Дзверы адчыніць не атрымалася, сонца знікла, і нават той, хто жыве пад пасудным столікам...

— Ясна-ясна, — бадзёра сказала Маленькая Мю. — А потым ты абляпіў сцены глянцавымі карцінкамі. Ты як заўсёды. Мне вось цікава, ці атрымаецца павялічыць хуткасць падноса, калі нашмаравачь яго стэарынам?

— Гэта ідэя, — сказала Туў-цікі.

— А можа, атрымаецца яшчэ хутчэй на лёдзе, — сказала Маленькая Мю. — Асабліва калі знайсці ў мумідоме які-небудзь добры ветразь.

— І калі ўздымецца вецер.

Мумітроль паглядзеў на іх, падумаў. І потым спакойна сказаў:

— Можаче ўзяць мой намет.

Пад вечар Туў-цікі ўветрыла носам, што набліжаецца вялікі холад. Яна абліла каня рачной вадой і прынесла ў купальню дровы.

– Сёння сядзіце дома: яна прыйдзе, – сказала Туў-цікі.

Нябачныя мышкі заківалі, у шафцы зашамацела на знак згоды. Потым Туў-цікі выйшла на двор папярэдзіць астатніх.

– Спакойна, – сказала Маленькая Мю. – Я прыйду, калі пачне шчыпаць за ногі. А на Мюмлу можна наваліць больш саломы.

І, сеўшы на паднос, Мю паслізгала па лёдзе далей.

Туў-цікі рушыла ў бок даліны. Дарогаю яна сустрэла вавёрчыка з прыгожым хвосцікам.

– Сёння ўвечары сядзі дома, бо ідзе вялікі холад, – сказала Туў-цікі.

– Вядома! – адказаў вавёрчык. – Можа, ты бачыла шышку, якую я згубіў тут недзе паблізу?

– Не, – сказала Туў-цікі. – Але паабядай не забыць, што я табе сказала. Будзь дома, калі апусціцца змрок. Гэта важна.

Вавёрчык безуважна кіўнуў.

Туў-цікі пайшла далей да мумідома і ўзлезла наверх па вераўчанай лесвіцы. Яна адчыніла дахавае акенца і гукнула Мумітроля.

Ён зашываў плаўкі сямейнікаў чырвонымі баваўнянымі ніткамі.

– Я толькі зайшла сказаць, што ідзе вялікі холад, – сказала Туў-цікі.

– Яшчэ большы? – спытаў Мумітроль. – Наколькі яны бываюць вялікія?

– Гэты холад – самы небяспечны, – адказала Туў-цікі. – Яна прыйдзе на змярканні, калі неба пазелянее, з'явіцца проста з мора.

– Холад – гэта яна? – спытаў Мумітроль.

– Так, і вельмі прыгожая, – сказала Туў-цікі. – Але калі паглядзіш ёй у твар – ператворышся ў лёд. Зробішся хрумсткім – роўненька як хлябец, любы зможа цябе разламаць на кавалачкі. Таму сёння ўвечары сядзі дома.

І Туў-цікі вылезла назад на дах.

Мумітроль спусціўся ў склеп і даліў вады ў кацёл. Пасля паўкрываў дыванкамі сонную сям'ю.

Потым ён завёў гадзіннікі і пакінуў дом. Ён адчуваў, што з прыходам Ледзяной Панны яму спатрэбіцца кампанія.

Калі Мумітроль прыйшоў да купальні, неба яшчэ больш паблякла і пачало зелянець. Вецер заснуў, і мёртвае трысцё нерухома тырчала з ледзянога беражка.

Мумітроль прыслухаўся, і яму падалося, што сам спакой гучыць нізкім-нізкім, павучым тонам. Можа быць, гэта лёд яшчэ глыбей умярзаў у мора.

У купальні было нацеплена, а на стала стаяў блакітны імбрык Мумімамы. Мумітроль сеў на садовае крэсла і спытаў:

– Калі яна прыйдзе?
– Хутка, – сказала Туў-цікі. – Але ты не турбуйся.
– Ледзяная Панна мяне не турбуе, – сказаў Мумітроль. – Мяне іншыя турбуюць. Тыя, пра каго я нічога не ведаю. Той, што жыве пад пасудным столікам. Той, што ў маёй шафцы. І яшчэ Морра, якая толькі глядзіць і ніколі ні слова не скажа.

Туў-цікі пачухала ў роздуме нос.
– Бачыш, якая штука: ёсць так многа ўсяго, што не змяшчаецца ў вясну, лета і восень, – сказала яна. – Яно ўсё трошкі баязлівае, трошкі дзіўнае. Усякія там начныя звярынкі, усякае-рознае, што ніколі ні з чым не стасуецца, у каго ніхто нават ніколі й не верыць. Яны ўвесь год трымаюцца наводшыбе. А пасля, як робіцца спакойна і бела, калі ночы даўжэюць і ўсе кладуцца ў спячку, – тады яны і выходзяць.

– Ты іх ведаеш? – спытаў Мумітроль.
– Некаторых, – адказала Туў-цікі. – Таго, хто жыве пад пасудным столікам, напрыклад, я ведаю вельмі добра. Але мне здаецца, ён хоча жыць таемна, таму я не магу вас пазнаёміць.

Мумітроль штурхануў ножку століка і ўздыхнуў.
– Вядома, вядома, – сказаў ён. – Але я не хачу жыць таемна. Аднак трапляеш так вось у нешта зусім новае – і няма нікога, хто хоць бы падумаў пацікавіцца, у якім свеце ты жыў раней! Нават Маленькая Мю не хоча размаўляць пра сапраўдны свет.

– А як можна вызначыць, які свет сапраўдны? – сказала Туў-цікі, павярнуўшыся да акна. – Вось яна, ідзе.

Маленькая Мю штурханула дзверы і з бразгатам кінула срэбны паднос на падлогу.

– З ветразем нічога так, – сказала яна. – Але што мне цяпер трэба, дык гэта муфта. З Мумімамінай грэлкі для яек, як я яе ні чыкаю, ніякай муфты не выходзіць. Цяпер грэлка у такім стане, што ў мяне не хопіць нахабства адправіць яе нават якому-небудзь вожыку ў эвакуацыі¹.

– Яно відаць, – сказаў Мумітроль і змрочна паглядзеў на грэлку для яек.

Маленькая Мю кінула яе на падлогу, і нябачная мышка імгненна ўкінула грэлку ў агонь.

– Ну, хутка яна прыйдзе? – спытала Маленькая Мю.

– Думаю, хутка, – сур'ёзна адказала Туў-цікі. – Хадзем зірнём.

Яны выйшлі на прычал і ўдыхнулі паветра з мора. Вечаровае неба было зусім зялёнае, і здавалася, увесь свет быў з тонкага шкла. Цішыня стаяла поўная, і паўсюль свяцілі выразна вымаляваныя зоркі, што адлюстроўваліся ў лёдзе. Было жах як халодна.

– Так, яна ідзе, – сказала Туў-цікі. – Трэба вяртацца ў хату.

Мышкі пад сталом перасталі граць.

Удалечы па лёдзе ішла Ледзяная Панна. Яна была белая, як стэарын, але калі на яе паглядзець праз правую шыбіну, яна рабілася чырвонай, а калі праз левую – светла-зялёнай.

Мумітроль раптам адчуў, што шыба пахаладзела ажно да болю, і спалохана адкаснуўся.

¹ Вожык у эвакуацыі – гэта вожык, які супроць волі мусіў пераехаць са свайго дому, не паспеўшы захапіць з сабой нават зубную шчотку. – Заўв. аўт.

Яны паселі вакол жароўні і чакалі.

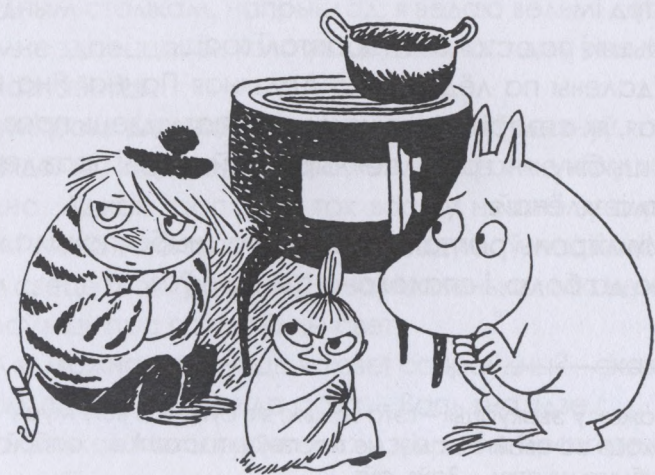
– Не глядзіце туды, – сказала Туў-цікі.

– Гэй, тут нехта лезе мне на каленкі! – здзіўлена ўскрыкнула Маленькая Мю і паглядзела на сваю спадніцу – там нікога не было.

– Гэта мае мышкі забаяліся, – сказала Туў-цікі. – Сядзі ціха, яны хутка сыдуць.

Ледзяная Панна ішла паўз купальню. Мабыць, яна кінула позірк у акно, бо пакой працяў такі сцюдзёны продзімень, што расчырванелая жалезная жароўня паблякла. Потым усё прайшло. Нябачныя мышкі сарамліва саскочылі з каленак Маленькай Мю, і ўсе кінуліся паглядзець у акно.

Ледзяная Панна стаяла каля трысняговага берага спінай да іх. Яна схілілася над снегам.

– Вавёрчык, – сказала Туў-цікі. – Ён забыўся, што трэба было сядзець дома.

Ледзяная Панна нахіліла свой прыгожы твар над вавёрчыкам і, нібы паміж іншым, пачухала яго за вушкам. Ён зачаравана ўтаропіўся ў яе, проста ў ейныя халодныя блакітныя вочы. Ледзяная Панна пасміхнулася і пайшла далей.

А ў яе слядах застаўся ляжаць дурненькі вавёрчык, скамянелы, спруцянелы, з задзёртымі ўгару лапкамі.

– Бяда, – горка сказала Туў-цікі і нацягнула шапачку на вушы.

Яна адчыніла дзверы, і белыя клубы снегу ўварваліся ў купальню. Праз імгненне яна зноў праціснулася праз шчыліну ў дзвярах і паклала вавёрчыка на стол.

Нябачныя мышкі кінуліся да яго з гарчай вадой, укруцілі вавёрчыка ў цёплы ручнік. Але яго лапкі тырчалі гэтак жа скамянела і журботна, і нават ніводзін вусік на яго пысцы не варухнуўся.

– Ён зусім мёртвы, – з веданнем справы абвясціла Маленькая Мю.

– У кожным разе, ён пабачыў нешта прыгожае, перш чым памёр, – з трымценнем у голасе сказаў Мумітроль.

– І тое праўда, – сказала Маленькая Мю. – Але як бы там ні было, цяпер ён пра ўсё забыў. І я думаю зрабіць мілую муфтакку з ягонага хваста.

– Ты што! – абурыўся Мумітроль. – Свой хвосцік ён забярэ з сабой у магілу! Бо вавёрчыка ж трэба пахаваць, так, Туў-цікі?

– Хм, – сказала Туў-цікі. – Адкуль нам ведаць, ці ёсць нейкая радасць ад хваста пасля смерці.

– Ну, калі ласачка, – папрасіў Мумітроль. – Не кажы ўвесь час, што ён мёртвы. Гэта так жахліва!

– Калі хто мёртвы, то ўжо мёртвы, – зычліва сказала Туў-цікі. – Гэты вавёрчык паціху зробіцца зямлёй. А потым з яго вырастуць дрэвы, па якіх будуць скакаць новыя вавёрчыкі. Цяпер не так сумна?¹

– Мабыць, не, – сказаў Мумітроль і высмаркаўся. – Але ўсё адно заўтра яго трэба пахаваць і абавязкова з хвостом і ўсім астатнім, і пахаванне павінна быць прыгожым і ўрачыстым.

Наступнага дня ў купальні было вельмі халодна. Агонь яшчэ гарэў у жароўні, але было відаць, што нябачныя мышкі стаміліся. Пад накрыўкай каўніка, які Мумітроль прывалок з дому, нарасла ледзяная скарынка.

Але Мумітроль усё адно адмовіўся піць каву з павягі да спачылага вавёрчыка.

– А цяпер ты мусіш даць мне мой халат, – урачыста сказаў ён. – Бо мама казала, на пахаваннях заўсёды мерзнеш.

– Адварніся і палічы да дзесяці, – сказала Туў-цікі.

¹ Калі чытач пачне плакаць, хай хуценька зазірне на старонку 113. – Заўв. аўт.

Мумітроль павярнуўся да акна і пачаў лічыць. Калі ён дайшоў да васьмі, Туў-цікі зачыніла шафку і падала яму ягоны сіні халат.

– Нічога сабе, ты запомніла, што мой сіні, – задаволена сказаў Мумітроль.

Ён адразу ўсунуў лапы ў кішэні, але не знайшоў у іх сонечных акуляраў. Затое там было крыху пяску і круглы-круглы белы каменьчык.

Ён заціснуў яго ў лапе. Каменьчык хаваў у сваёй круглявасці цэлае лета – Мумітролю нават здалося, што ён усё яшчэ цёплы ад сонца.

– Ты выглядаеш так, быццам не ў тыя госці трапіў, – сказала Маленькая Мю.

Мумітроль нават не паглядзеў на яе.

– Вы пойдзеце на пахаванне ці не? – з годнасцю спытаў ён.

– Вядома, пойдзем, – сказала Туў-цікі. – Ён быў пасвойму добрым вавёрчыкам.

– Асабліва ягоны хвосцік, – сказала Маленькая Мю.

Яны паклалі вавёрчыка ў старую купальную шапачку і выйшлі на калючы холад.

Снег рыпеў пад іх лапамі, дыханне вырывалася з рота белаю парай. Насы задубелі так, што іх немагчыма было нават наморшчыць.

— Сурова яно тут! — усклікнула ў захапленні Маленькая Мю і пачала скакаць па замёрзлым беразе.

— Ты не магла б ісці крыху павольней? — папрасіў Мумітроль. — Гэта ўсё-ткі пахаванне.

Ён мусіў дыхаць зусім-зусім памалу, каб не захлынуцца ледзяным паветрам.

— А я і не ведала, што ў цябе ёсць бровы, — з цікаўнасцю зазначыла Маленькая Мю. — Яны ў цябе пабялелі — ты цяпер такі збянтэжаны з імі!

— Гэта намаразь, — строга сказала Туў-цікі. — І давай памаўчы, бо ані ты, ані я нічога не ведаем пра пахаванні.

Мумітроль павесялеў. Ён аднёс вавёрчыка да мумідома і паклаў перад снежным канём.

Потым ускараскаўся па вераўчанай лесвіцы і спуціўся ў цёплую, сонную залу.

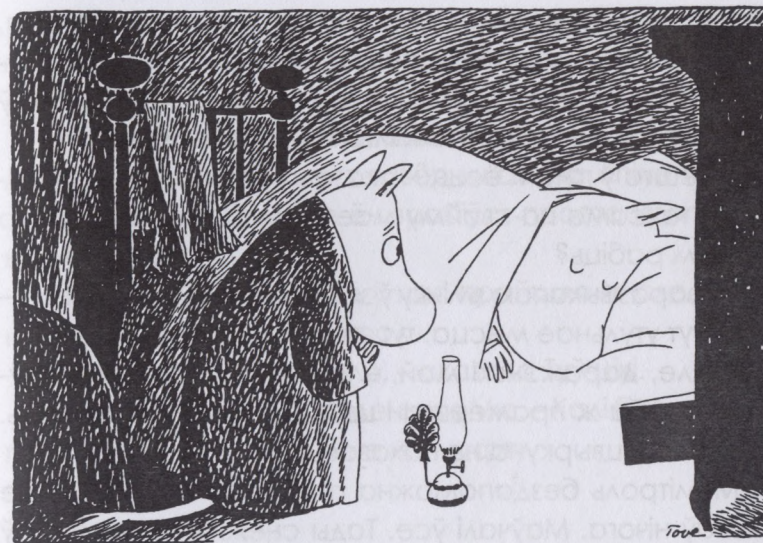
Ён перакапаў усе шуфляды. Паперакульваў усе вакол, але таго, што шукаў, не знайшоў.

Тады ён падышоў да мамінага ложка і прашаптаў ёй у вуха пытанне. Яна ўздыхнула і перавярнулася. Мумітроль прашаптаў яшчэ раз.

Тады мама адказала праз сон, з глыбіні сваёй жаночай спагады ўсяму, што звязана з традыцыямі: «Жалобныя стужкі... яны ў маёй шафе... на самым версе... справа...» І потым ізноў правалілася ў свой зімовы сон.

Мумітроль дастаў з-пад лесвіцы драбіны і дабраўся да верхняй паліцы ў шафе.

Там ён знайшоў скрынку з усім непатрэбным, што часам можа вельмі-вельмі спатрэбіцца: чорнымі стужкамі

на выпадак жалобы, жоўтымі стужкамі на выпадак вялікага свята, ключом ад дома, калатоўкаю для шампанскага, клеём для посуду, запаснымі масяжанымі булавешкамі на спінкі ложкаў і ўсякім-розным.

Калі Мумітроль вярнуўся, на хвасце ў яго быў павязаны жалобны бант. Ён завязаў маленькі жалобны банцік і на шапачцы Туў-цікі.

Але Маленькая Мю рашуча адмовілася ўпрыгожвацца.

— Калі я ў скрусе, гэта не значыць, што я павінна засведчаць гэта банцікам, — сказала яна.

— Калі ты ў скрусе, то так, — сказаў Мумітроль. — Але ты не ў скрусе.

— Не, — пагадзілася Маленькая Мю. — У мяне не атрымаецца. Я магу быць толькі вясёлай ці злой. Дый якая вавёрчыку карысць з таго, што я буду ў скрусе? А вось

калі я раззлююся на Ледзяную Панну, дык можа стацца, аднойчы я ўкушу яе за лытку. І тады яна, мабыць, пасце-ражэцца чухаць за вушкам іншых маленькіх вавёрчыкаў толькі таму, што яны такія мілыя і пухнатыя.

– Нешта ў гэтым ёсць, – сказала Туў-цікі. – Але Мумітроль таксама па-свойму мае рацыю. Дык што цяпер будзем рабіць?

– Я зараз выкапаю ямінку ў зямлі, – сказаў Мумітроль. – Вось тут утульнае месца, тут звычайна раслі стакроткі.

– Але, даражэнькі мой, – засмучана сказала Туў-цікі, – глеба ж прамерзла і цвёрдая, быццам камень. У ёй нават цвыркуна не пахаваеш.

Мумітроль бездапаможна паглядзеў на яе, але не сказаў нічога. Маўчалі ўсе. Тады снежны конь апусціў голаў і асцярожна абнюхаў вавёрчыка, пасля чаго перавёў свой люстэркавы погляд на Мумітроля, спакойна памахваючы хвостом-памялом.

У гэты самы час нябачная мышка зайграла на флейце журлівую мелодыю. Мумітроль удзячна кінуў.

Тады снежны конь ускінуў вавёрчыка сабе на спіну – разам з хвосцікам, купальнай шапачкай і астатнім, – і ўсе падаліся назад да берага.

Вось як Туў-цікі спявала пра вавёрчыка:

Вавёрчык жыві маленчкі,
зусім-зусім маленчкі,
не дужа быў разумны,
але ж пухнаты й цёплы.
Цяпер халодны ён зусім,
азгелі яго лапкі,
але ўсё роўна мае ён
самы прыгожы хвосцік.

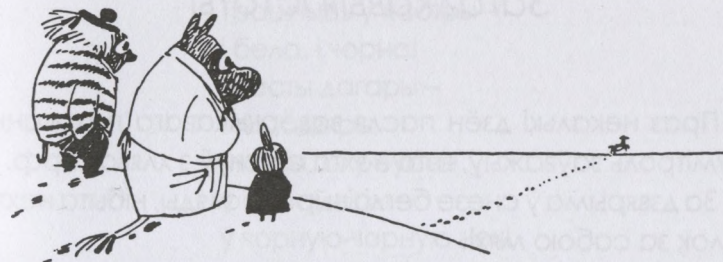
Калі конь адчуў пад капытамі цвёрды лёд, ён ускінуў голаў, і ягоныя вочы засвяціліся. Раптам ён жвава падскочыў і кінуўся наўзгалоў.

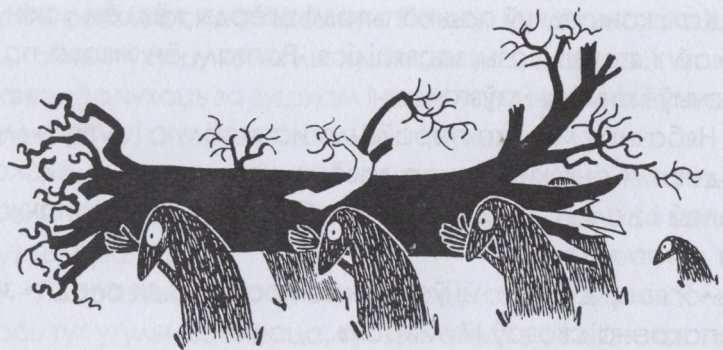
Нябачная мышка перайшла на вясёлую і хуткую мелодыю. А снежны конь з вавёрчыкам на спіне скакаў далей і далей. Урэшце ён зрабіўся проста кропачкай на даляглядзе.

– Я вось думаю, ці ўсё ў нас прайшло як след, – за-непакоена сказаў Мумітроль.

– Лепей і быць не магло, – сказала Туў-цікі.

– Магло, – сказала Маленькая Мю. – Калі б ягоны прыгожы хвосцік застаўся мне на муфту.

Раздзел чацвёрты

Загадкавыя істоты

Праз некалькі дзён пасля вавёрчыкавага пахавання Мумітроль заўважыў, што нехта сцягнуў з хлява торф.

За дзвярыма ў снезе беглі шырокія сляды, нібыта нехта валок за сабою мяхі.

«Гэта не Мю, – падумаў Мумітроль. – Яна зусім дробная, а Туў-цікі бярэ толькі тое, што ёй патрэбна. Гэта напэўна была Морра».

Ён пайшоў па слядах, поўсць на ім уздыбілася. Апроч яго не было каму вартаваць сямейныя дровы, і гэта было для Мумітроля справай гонару.

Сляды скончыліся на гары за пяхорай.

Мяхі з торфам ляжалі там. Іх звалілі ў кучу, а зверху паклалі садовую лаву мумітроляў, у якой у жніўні адламалася прэдняя ножка.

– З гэтай лавы будзе добры эфект, – сказала Туў-цікі, высунуўшыся з-за кучы. – Яна старая і сухая, як табака.

– А як іначай, – сказаў Мумітроль. – Яна ў нас з пракаветных часоў. Можна было б і парамантаваць.

– Або зрабіць новую, – сказала Туў-цікі. – Хочаш паслухаць песню пра Туў-цікі, якая зрабіла вялікае зімовае вогнішча?

– Ну, давай, – пакорліва пагадзіўся Мумітроль.

Тады Туў-цікі павольна пайшла па коле, топчучы снег, і заспявала:

Зірні, хто шыбуе –
самотныя, ціхія,
звabныя, дзікія, –
дык грукай у бубен!
Трашчыць у кастры –
і бела, і чорна!
Хвасты дагары –
і ты задзяры
і танчы, бі ў бубен
у іскраў віры
ў чорную-чорную ноч!

– Досыць ужо з мяне вашай чорнай начы! – крыкнуў Мумітроль. – Не хачу слухаць прыпеву! Я змёрз! Мне самотна! Я хачу, каб вярнулася сонца!

– Але якраз таму мы і запалім сёння ўвечары вялікае зімовае вогнішча, – сказала Туў-цікі. – Заўтра ты атрымаеш назад сваё сонца.

– Маё сонца, – дрыготкім голасам паўтарыў Мумітроль.

Туў-цікі кінула і пачухала нос.

Мумітроль доўга маўчаў.

Потым сказаў асцярожна:

– Думаеш, яно заўважыць, што ў вогнішчы наша садовая лава, ці не?

– Слухай сюды, – строга сказала Туў-цікі. – Гэтае вогнішча на тысячу гадоў старэйшае за тваю лаву. Ты павінен ганарыцца, што яна стане яго часткай.

І Мумітроль нічога больш не казаў. «Давядзецца патлумачыць усё сваім, – падумаў ён. – А можа, вясновыя штормы вынесуць на бераг яшчэ дошак ці новыя лавы».

Куча ўсё расла і расла. На гару ўсцягваліся сухія дрэвы, струхнелыя пні, старыя бочкі і штыкеціны, знойдзеныя кімсьці на беразе. Але гэты «хтосьці» так і не паказаўся. Мумітроль адчуваў, што на гары цэлы натоўп, але яму так і не ўдалося нікога ўбачыць.

Маленькая Мю прывалакла сваю кардонную скрыню.

– Яна больш не патрэбная, – сказала яна. – На срэбным падносе катацца лепей. А маёй сястры, здаецца, падабаецца спаць у дыване, які я прыцягнула з дома. Калі будзем падпальваць?

– Калі ўзыходзіць месяц, – сказала Туў-цікі.

Мумітроль увесь вечар быў страшэнна ўзрушаны. Ён хадзіў з пакоя ў пакой і назапальваў свечак больш, чым звычайна. Часам ён спыняўся і ціха слухаў, як дыхаюць у сне сямейнікі і як мароз патрэскае ў сценах, калі сцюжа мацнее.

Ён быў пэўны, што зараз загадкавыя істоты – усе тыя прывіды, што баяцца святла і пра якіх расказвала Туў-цікі, – павылазяць са сваіх норак. Яны наблізяцца да вялікага вогнішча, запаленага ўсімі звераняткамі, каб расчуліць холад і цемру. І ён урэшце ўбачыць іх.

Мумітроль запаліў газнічку і падняўся на гарышча.

Ён адчыніў дахавае акенца. Месяц яшчэ не ўзышоў, але даліну слаба асвятляла паўночнае ззянне. Ніжэй каля мастка рухаўся шэраг паходняў, вакол якіх танчылі цені. Яны кіраваліся да мора і да гары.

Мумітроль асцярожна спусціўся, трымаючы запаленую лямпу. Сад і лес поўніліся шэптам і цьмянымі водбліскамі, а ўсе сляды вялі да гары.

Калі ён выйшаў на бераг мора, месяц свяціў над ільдом, шыза-блакітны і страшэнна далёкі. Штосьці варухнулася побач з Мумітролем, і ён, зірнуўшы ўніз, убачыў злыя бліскучыя вочы Маленькай Мю.

– Зараз пачнецца пажар! – сказала яна і засмяялася. – Мы ўшчэнт спалім месяц з ягоным ззяннем.

Яны разам паглядзелі на гару і ўбачылі, як узгараецца жоўтае полымя: Туў-цікі запаліла вогнішча.

Яно адразу ўбралася пошугамі – знізу да самага верху, яно раўло, як леў, і адбівалася ў марскім чорным лёдзе. Ціхая самотная мелодыя паспешліва прабегла паўз Мумітроля: прыпазніўшыся, нябачная мышка спяшалася да зімовага рытуалу.

Малыя і вялікія цені, урачыста падскокваючы, рухаліся вакол агню на гары. І вось хвасты пачалі біць у бубны.

– Вунь твая лава занялася, – сказала Маленькая Мю.

– А нашто яшчэ патрэбныя лавы? – нецярпліва сказаў Мумітроль. Спатыкаючыся, ён палез на зледзянелую гару, што блішчала ў пошугах полымя. Снег раставаў ад гарачыні, і на лапы яму цякла цёплая вада.

«Сонца вяртаецца, – узрушана падумаў Мумітроль. – Цемры і самоце – канец. Можна сесці на сонейку на верандзе, каб яно пякло ў спіну...»

І вось ён забраўся на гару. Каля вогнішча гарача. Нябачная мышка завяла новую, больш шалёную мелодыю.

Але цені, што танчылі, адсунуліся далей, і бубны загрымелі па другі бок вогнішча.

– Чаму яны сышлі? – спытаў Мумітроль.

Туў-цікі паглядзела на яго спакойнымі блакітнымі вачыма. Але ён не ведаў, ці бачыць яна яго напраўду. Яна глядзела ў свой асабісты зімовы свет, што з году ў год кіраваўся ўласнымі дзіўнымі законамі, пакуль Мумітроль сьпаў сабе ў цёплым мумідоме.

– Дзе той, што жыве ў шафцы ў купальні? – спытаў Мумітроль.

– Што ты сказаў? – безуважна перапытала Туў-цікі.

– Я хачу пазнаёміцца з тым, хто жыве ў шафцы! – паўтарыў Мумітроль.

– Яму нельга выходзіць, – сказала Туў-цікі. – З такім ніколі не ведаеш, што ён можа ўдумаць.

Мноства маленькіх даўгалыгіх стварэнняў пранесліся па лёдзе, нібы дым. Хтосьці з пасярэбранымі рагамі пратупаў каля Мумітроля, а над агнём, шырока размахваючы крыламі, нешта чорнае праляцела на поўнач.

Але ўсё адбылося так хутка, што Мумітроль не паспеў ні з кім пазнаёміцца.

– Ну, калі ласка, Туў-цікі! – папрасіў ён, пацягнуўшы яе за швэдар.

Тады яна зычліва сказала:

– Вунь там сядзіць той, што жыве пад пасудным столікам.

Невялічкі звярок з бровамі-шчоткамі сядзеў сам сабе і перыўся ў агонь.

Мумітроль прысеў каля яго і сказаў:

– Спадзяюся, хлябцы былі не дужа чэрствыя?

Звярок зірнуў на яго, але не адказаў.

– У вас такія незвычайна калматыя бровы, – зноў ветліва сказаў Мумітроль.

Тады брывасты звярок адказаў:

– Снадаф-ф умух.

– Што-што? – здзіўлена спытаў Мумітроль.

– Радамса, – сярдзіта сказаў звярок.

– У яго свая мова, і мне здаецца, ты яго толькі што пакрыўдзіў, – патлумачыла Туў-цікі.

– Але я зусім не хацеў! – распачна сказаў Мумітроль. – Радамса, радамса, – умоўна дадаў ён.

Гэта зусім раззлавала брывастага звярка, ён падняўся і пайшоў.

– Што мне рабіць? – сказаў Мумітроль. – Цяпер ён увесь год будзе жыць пад пасудным столікам, не ведаючы, што я хацеў сказаць яму нешта прыгожае!

– Такое здараецца, – сказала Туў-цікі.

Садовая лава абсыпалася дажджом гарачага прыску.

Полымя знікла, але вогнішча міргала вугельчыкамі, а расталы снег булькатаў у расколінах скал. Тады мышка перастала граць, і ўсе паглядзелі на лёд.

Там сядзела Морра. У яе маленькіх круглых вочках адбываўся агонь, але ў астатнім яна была проста вялізнай бязвыгляднай шэрасцю. Яна была нашмат большая, чым у жніўні.

Бубны сціхлі, калі Морра ўсцялёпалася на гару. Яна прысунулася да самага вогнішча. А потым села проста ў яго, не вымавіўшы ні слова.

Пад ёй шалёна зашыпела, і ўся гара ахінулася парай. Калі яна злезла з вогнішча, ніякага жару не засталася. Толькі вялікая шэрая Морра, ад якой дзьмула снежавым туманом.

Мумітроль спусціўся на бераг. Ён ухапіўся за Туў-цікі і закрычаў:

– Што цяпер будзе? Морра пагасіла сонца?!

– Спакойна, – сказала Туў-цікі. – Яна не агонь гасіць прыйшла, а пагрэцца. Небарака! Бо яна калі на што цёплае сядзе, тое адразу гасне. Зноў у яе расчараванне.

Мумітроль убачыў, як Морра ўстала і абнюхала змерзлыя вугельчыкі. Потым падышла да ягонай лямпы, якая ўсё яшчэ свяцілася на гары, і газніца пагасла.

Морра крыху пастаяла на гары. Там было пуста, усе разышліся. Тады яна зноў спусцілася на лёд і злілася з цемрай, такая самая самотная, як і была, калі прыходзіла.

Мумітроль вярнуўся дадому.

Перш чым заснуць, ён асцярожна пацягнуў маму за вуха і сказаў:

– Не так ужо там было й весела.

– Авохцінькі мне, – прамармытала мама ўва сне. – Ну, можа, наступным разам.

А пад пасудным столікам сядзеў звярок з бровамі-шчоткамі і лаяўся сабе пад нос.

– Радамса! – казаў ён. – Радамса! – І паціскаў плячыма.

Мабыць, ніхто, апроч яго, не разумеў, што гэта значыць.

Туў-цікі сядзела пад ільдом і вудзіла рыбу. Яна думала, як разумна робіць мора, калі час ад часу апускаецца.

Тады трэба толькі пралезці праз палонку каля купальнага мастка і ўладкавацца з вудай на камені. Над табой – утульныя зялёныя ледзяныя дах, а каля тваіх ног ляжыць мора.

Чорны дол ды зялёны дах, якія цягнуцца бясконца, пакуль не зліваюцца ў адно і не робяцца цемрай.

Побач з Туў-цікі ляжалі чатыры маленькія рыбка. Яшчэ адна – і будзе на юшку.

Раптам яна пачула, як прычал загадаўся пад нецярплівымі крокамі. Наверсе ў дзверы купальні пагрукаў Мумітроль. Крыху пачакаў і пагрукаў ізноў.

– Хо! – крыкнула Туў-цікі. – Я пад ільдом!

Рэха разнеслася пад ледзяным дахам і гукнула:

– Хо!

Яно некалькі разоў прабегла туды і назад, крычучы:

– Пад ільдом!

Неўзабаве Мумітроль асцярожна прасунуў нос у палонку. Яго вушы былі аздобленыя абвіслымі залатымі стужкамі.

Ён паглядзеў на чорную ваду, што курылася на холадзе парай, і на чатыры каляныя Туў-цікіны рыбка.

Ён уздрыгнуў і сказаў:

– Так і не з'явілася.

– Хто? – спытала Туў-цікі.

– Сонца! – крыкнуў Мумітроль.

– Сонца, – паўтарыла рэха. – Сонца, сонца, сонца... – Яно бегла ўсё далей і далей пад лёдам, і голас усё болей слабеў.

Туў-цікі выбрала лёску.

– Табе не варта ўжо так спяшацца, – сказала яна. – Яно прыходзіла ў гэты дзень кожны год, так што, бадай, і цяпер прыйдзе таксама. Высунься, дай мне выбрацца.

Туў-цікі вылезла з палонкі і села на сходах купальні. Яна крыху панюхала вецер і прыслухалася. Потым сказала:

– Хутка. Сядай тут і чакай.

Маленькая Мю прыслізгала па лёдзе і села побач. Яна прывязала да падэшваў бляшаныя накрывкі, каб лепей коўзацца.

– Ну што, зноў чакаецца нешта дзіўнае? – сказала яна. – Хоць я не супраць, каб асвятленне палепшала.

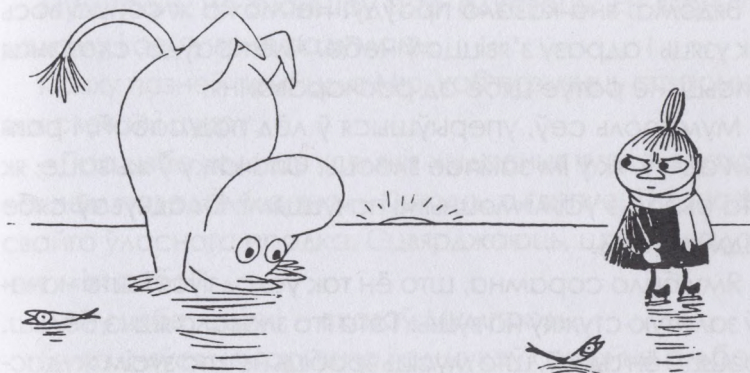
З сушы прыляцелі дзве старыя вароны і селі на даху купальні. Хвіліны ішлі.

Раптам поўсць на спіне Мумітроля стала дыбарам, і ў неймаверным захапленні ён убачыў, як нізка над даляглядам у цёмным небе збіраецца чырвонае ззянне. Яно згусцілася ў вузкую чырвоную пасачку, якая адкінула на лёд доўгія промні святла.

– Гэта яно! – закрычаў Мумітроль.

Ён узняў Маленькую Мю і цмокнуў яе ў нос.

– Фу ты, што ты як дурань! – сказала Маленькая Мю. – Было б з чаго шум усчынаць.

– Анягож! – усклікнуў Мумітроль. – Хутка будзе вясна! Будзе цёпла! Усе папрачынаюцца!

Ён схапіў чатырох рыбак і шпурнуў іх высока ў неба. Пастаяў на лёдзе на галаве. Ніколі яшчэ ён не адчуваў сябе такім шчаслівым.

І тут лёд ізноў пацямнеў.

Вароны ўзляцелі і павольна падаліся ўглыб сушы. Туў-цікі пазбірала сваіх рыбак, і чырвоная пасачка спаўзла за даляглад.

– Яно перадумала? – жахнуўся Мумітроль.

– Ты так выдурняўся, што ў гэтым няма нічога дзіўнага, – сказала Маленькая Мю і паслізгала далей на бляшаных накрывках.

– Заўтра вернецца, – сказала Туў-цікі. – Заўтра яно будзе ўжо крышку большае, прыблізна з акрайчык сыру. Не хвалюйся.

І Туў-цікі залезла пад лёд – набраць у рондаль марской вады на суп.

Вядома, яна казала праўду. Не можа ж сонца вось так узяць і адразу з'явіцца ў небе. Але праўда, сказаная кімсьці, не ратуе цябе ад расчаравання.

Мумітроль сеў, уперыўшыся ў лёд пад сабой, і раптам адчуў, як у ім закіпае злосць. Спачатку ў жываце, як гэта бывае з усімі моцнымі пачуццямі. Ён адчуваў сябе падманутым.

Яму было сорамна, што ён так усхадзіўся і што начапіў залатую стужку на вушы. Гэта яго злавала яшчэ больш. Урэшце ён адчуў, што мусіць зрабіць нешта зусім жудаснае і забароненае, каб вярнуць сабе спакой. Зараз жа.

Ён усхапіўся, бегма кінуўся праз масток і ўварваўся ў купальню. Ён рушыў проста да шафкі і адчыніў дзверцы. Там віселі купальныя халаты. Там ляжаў гумовы хемуль, які ніколі не надзімаўся як след. Зусім як летам. А на падлозе сядзела і глядзела на яго нешта маленькае і шэрае з доўгай ускудлачанай поўсцю і вялікім носам.

Яно схамянулася, пранеслася паўз Мумітроля, нібы скразняк, і знікла. Ён убачыў, як хвост праслізнуў чорным шнурком праз дзверы. Кутасік на імгненне захрас у дзвярной шчыліне, але вызваліўся, і стварэнне знікла зусім.

Туў-цікі зайшла з супавым рондалем у лапах і сказала:

– А, ты ўсё ж не ўтрымаўся і адчыніў.

– Там быў толькі нейкі стары пацук, – хмура сказаў Мумітроль.

– Ніякі гэта не пацук, – сказала Туў-цікі. – Гэта быў троль. Такі троль, якім быў ты, пакуль не зрабіўся мумітролем. Такім ты быў тысячу гадоў таму.

Мумітроль не знайшоў што адказаць. Ён вярнуўся дадому і сеў у зале падумаць.

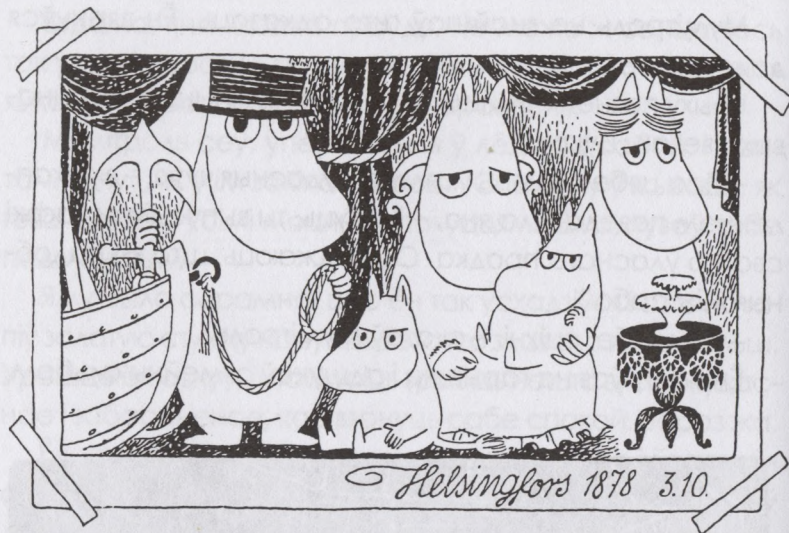
Крыху пазней прыйшла Мю, каб пазычыць стэарынавых свечак і цукру.

– Пра цябе ходзяць усялякія жудасныя чуткі, – з захапленнем паведаміла яна. – Кажуць, ты выпусціў з шафкі свайго ўласнага продка. Сцвярджаюць, што вы падобныя між сабой.

– Ану цябе, сціхні, – сказаў Мумітроль.

Ён падняўся на гарышча і адшукаў сямейны альбом.

Старонка за старонкай перад яго вачыма паўставалі годныя мумітролі, як правіла, на фоне кафлянай печкі ці на верандзе. Ніводзін не нагадваў троля з шафкі.

«Гэта, мабыць, нейкая памылка, – падумаў Мумітроль. – Я не магу быць яму сваяком».

Ён паглядзеў на соннага тату. Той хіба толькі носам нагадваў таго троля. Але, можа, тысячу гадоў таму?..

Раптам крышталёвая жырандоля задзынкала. Яна павольна пагойдвалася, а ў цюлі нешта варушылася. Нешта калматае і маленькае з доўгім чорным хвостом, што боўтаўся паміж шклянымі вісяўкамі.

– Гэта ён, – прамармытаў Мумітроль. – Мой продак пасяліўся на жырандолі.

Але продак здаваўся не такім ужо небяспечным. Мумітроль пачаў прывыкаць да чарадзейнай зімы.

– Як маецеся? – ціха спытаў ён.

Троль паглядзеў на яго з цюлю і памахаў вушамі.

– Асцярожна з жырандоляй, – зноў сказаў Мумітроль. – Гэта фамільная каштоўнасць.

Троль схіліў галаву набок і паглядзеў на яго з выразам надзвычай уважлівага слухача.

«Зараз ён загаловаў», – падумаў Мумітроль. І адразу жудасна спалохаўся, што продак нешта скажа. А раптам ён загаловаў на чужой мове – як той бры-васты звярок, напрыклад? Ці раптам раззлуецца і скажа «радамса» або што-небудзь такое? І яны так і не пазнаёмяцца.

– Ч-ш-ш-ш! – прашаптаў Мумітроль. – Не кажы нічога.

Магчыма, яны ўсё ж сваякі. А сваякі, што прыходзяць у адведкі, могуць застацца надоўга. Калі гэта продак, ён можа застацца назаўсёды. Хто ведае. Калі паводзіцца неасцярожна, ён можа не зразумець і раззлавацца. І тады ім давядзецца заўсёды жыць са злым продкам.

– Ч-ш-ш-ш! – паўтарыў Мумітроль. – Ч-ш-ш-ш!

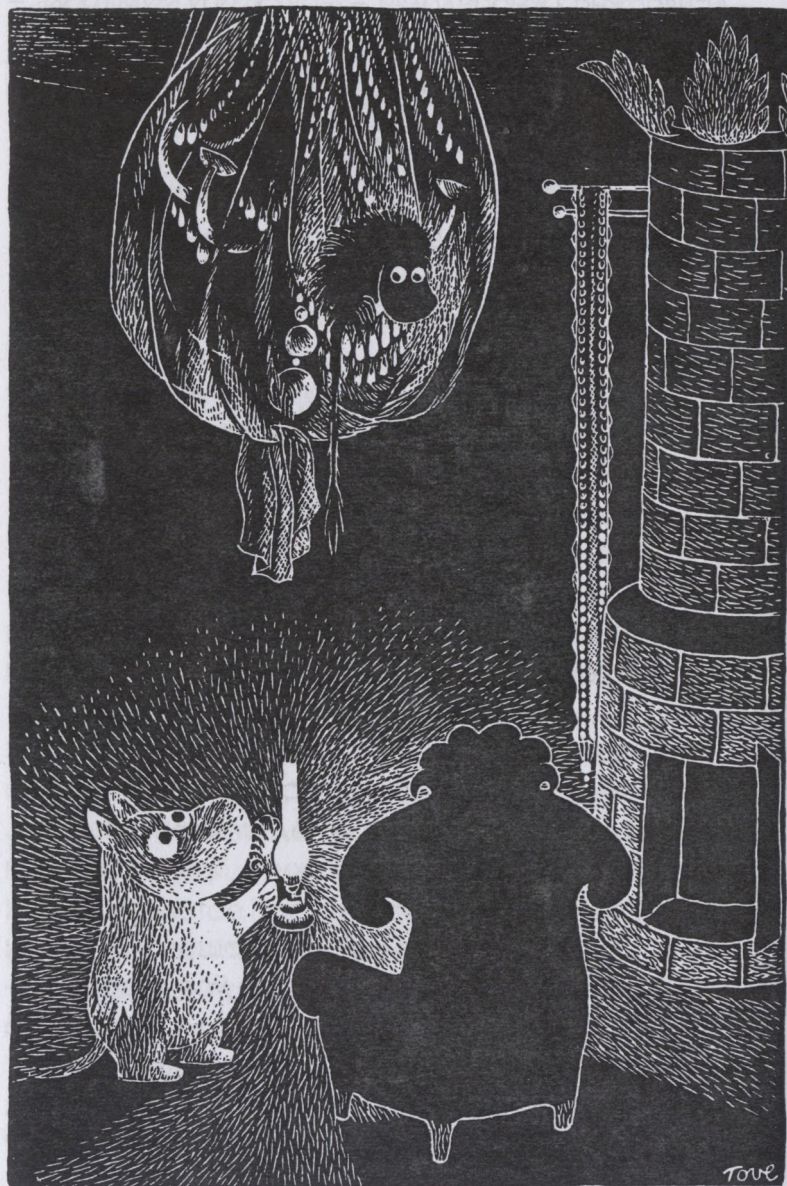
Продак загайдаў хрустальную жырандолю, але нічога не сказаў.

«Я пакажу яму дом, – падумаў Мумітроль. – Мама так і зрабіла б, калі б да нас прыехаў сваяк».

Ён узяў лямпу і асвятліў прыгожую маляваную карціну, якая называлася «Філіф'ёнка ля акна». Троль уперыўся ў карціну і ўздрыгнуў.

Мумітроль прайшоў далей да плюшавай канапы і асвятліў яе. Ён паказаў тролю па чарзе ўсе крэслы, люстра ў зале, трамвайчык з марской пены – увогуле ўсё каштоўнае і прыгожае, што мела мумісім'я.

Троль аглядаў усё ўважліва, але відавочна не разумеў, што да чаго. Урэшце Мумітроль уздыхнуў і адставіў лямпу на пачную палічку. Але тут троль і загарэўся цікаўнасцю.

Ён саскочыў з жырандолі і забегаў вакол печкі, падобны да шэрай кучы рыззя. Ён прасоўваў галаву ў пяч-
ныя дзверцы і нюхаў попел. Яго вельмі зацікавіў вышыты
шнурок ад юшкі, і ён доўга вынюхваў нешта ў запечку.

«Мабыць, так і ёсць, — узрушана падумаў Мумітроль. —
Я напраўду ягоны сваяк. Бо мама заўсёды казала, што
нашыя продкі жылі за печкай...»

Тут зазваніў будзільнік, які Мумітроль звычайна заводзіў
на час змяркання, бо якраз тады яму было найбольш
самотна.

Троль застыў, а потым кінуўся ў печку — аж попел заку-
рэў. А праз момант ён пачаў злосна ляскатаць юшкай.

Мумітроль выключыў будзільнік і з трымценнем сэрца
прыслухаўся. Але больш не было чуваць нічога.

З коміна ціха выпала жменька попелу, і шнурок юшкі
загайдаўся.

Мумітроль выйшаў на дах супакоіцца.

— Ну, як табе там з тваім дзядулем? — крыкнула з ледзя-
ной горкі Маленькая Мю.

— Выдатна, — важна адказаў Мумітроль. — У такім ста-
ражытным родзе, як наш, умеюць паводзіцца годна.

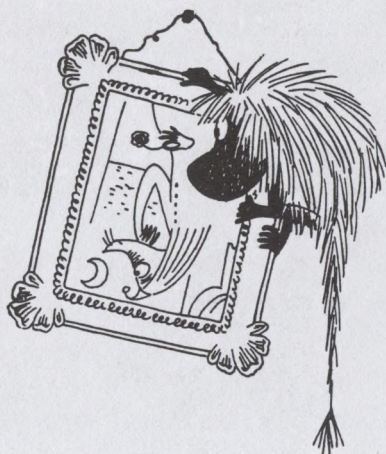
Ён раптам адчуў вялікі гонар, што мае продка. І яшчэ
больш яго падбадзёрвала тое, што ў Маленькай Мю
ўвогуле не было ніякага радаводу, і, хутчэй за ўсё, яна
з'явілася на свет з чыстай выпадковасці.

Гэтаю ноччу Мумітролеў продак паперастаўляў у до-
ме ўсё, прычым цалкам бязгучна — ягоная моц не магла
не здзіўляць.

Ён павярнуў канапу да кафлянай печкі і перавесіў
усе карціны. Тыя, што падабаліся яму найменш, ён

перавярнуў дагары нагамі. (Ці, можа, гэта былі акурат тая, што прыпалі яму да душы, – хто ведае.)

Уся мэбля была перастаўленая, а будзільнік апынуўся ў сметніцы. Затое продак прыцягнуў з гарышча і згрузіў каля печы процьму старызны.

Зазірнула Туў-цікі.

– Думаю, гэта ён для ўтульнасці, – сказала яна, паціраючы нос. – Ён хацеў збудаваць надзейную агароджу вакол свайго дома. Каб яго не турбавалі.

– Але што скажа мама? – спытаў Мумітроль.

Туў-цікі паціснула плячыма.

– Сапраўды, і навошта ты даўмеўся яго выпусціць? – сказала яна. – У любым разе, гэты троль нічога не есць. Вельмі практычна і для цябе, і для яго. Паспрабуй ставіцца да гэтага як да забавы.

Мумітроль кіўнуў.

Ён крыху паразважаў. Потым запоўз у бярог з наваленых у кучу прадметаў паламанай мэблі, пустых скрынак, рыбалоўных сетак, скруткаў паперы, старых кошыкаў і садовага начыння. І вельмі хутка адчуў, што ў ім утульна.

Ён вырашыў спаць у кошыку з пілавіннем пад гушканым-перагушканым крэслам.

Па шчырасці, ён дагэтуль адчуваў сябе не надта ўтульна ў гэтай паўцёмнай зале з пустымі вокнамі. А сонная сям'я навеивала сум.

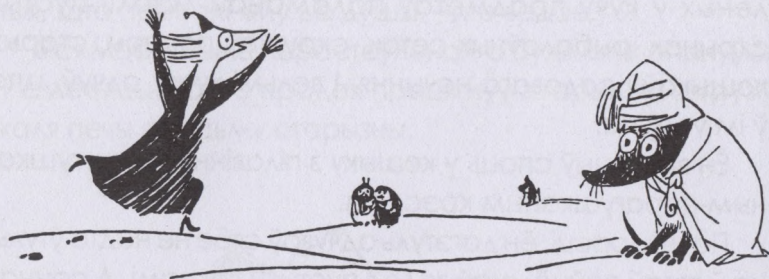
Але цяпер, у цеснай прасторы паміж кардоннай скрыняй, крэслам-гушкалкай і спінкай канапы, яму было хораша і зусім не самотна.

Яму быў бачны кавалак цемры за пячымі дзверцамі, але продка ён вельмі стараўся не турбаваць і канапаціў сцены ў сваім жытле так ціха, як мог.

Увечары Мумітроль прынёс сабе лямпу, лёг і пачаў слухаць, як у кафлянай печцы шапоркаецца продак.

«Вось так, мабыць, і я жыў тысячу гадоў таму», – у захапленні думаў Мумітроль.

На момант ён задумаўся, ці не крыкнуць што-небудзь праз комін. Што-небудзь таемна-міжсобскае. Але перадумаў, пагасіў лямпу і скруціўся, глыбока закапаўшыся ў пілавінне.

Раздзел пяты

Самотныя госці

Штодня сонца ўздымалася ў неба крышку вышэй. Урэшце яно паднялося так высока, што некалькі асцярожных промняў упалі ў даліну. Гэта быў вельмі важны дзень. Яшчэ і таму, што пасля абеду прыбыў чужынец.

Гэта быў маленькі лядашчанькі сабачка з нацягнутай на самыя вочы ваўнянай шапачкай. Ён сцвярджаў, што яго завуць Енкам і што ежа ў далніх далінах скончылася. Пасля таго як туды прыйшла Ледзяная Панна, знайсці хоць нейкі пасілак зрабілася зусім цяжка. Казалі, што адзін хемуль у распачы з'еў уласную калекцыю жукоў, але гэта, бадай, толькі чуткі. Хутчэй за ўсё, гэта была калекцыя яго калегі. У кожным разе, шмат хто падаўся ў Мумідол.

Запэўнівалі, што там ёсць рабіны і склеп з варэннем. Хаця наконт склепа з варэннем, бадай, таксама былі толькі чуткі...

Енк сеў на снег, падтуліўшы танюткі хвосцік, і занепакоена паморшчыўся.

– Мы жывімся юшкай, – сказала Туў-цікі. – А пра склеп з варэннем я нават і не чула.

Мумітроль кінуў хуткі позірк на круглую гурбу за хлявом.

– Склеп там! – паведаміла Маленькая Мю. – Там столькі варэння, што пуза можа трэснуць, і на ўсіх слоіках прастаўлены год, а накрыўкі абвязаныя чырвонымі матузкамі!

– Я, можна сказаць, вартую рэчы сям'і, пакуль усе спяць, – сказаў Мумітроль і пачырванеў.

– Разумею... – маркотна прамармытаў Енк.

Мумітроль паглядзеў у бок веранды, потым на зморшчаную мордачку Енка.

– Ты любіш варэнне? – сярдзіта спытаў ён.

– Я не ведаю, – сказаў Енк.

Мумітроль уздыхнуў і прамовіў:

– Ну добра. Але запомні: пачынаць трэба з самых старых слоікаў.

Праз некалькі гадзін на мастку паказалася чарада ўсялякай драбнаты, а па садзе бегала разгубленая філіф'ёнка і наракала. Яе расліны памерзлі ў вазонах. Хтосьці з'еў усе яе запасы. А дарогай у Мумідол яна спаткала бессаромную гафсу, якая сказала, што зіма ёсць зіма і трэба было рыхтавацца да яе своєчасова.

Пад вечар даліна запоўнілася хадакамі да склепа з варэннем. Тыя, хто меў трошкі больш моцы ў нагах, спускаліся да мора і пасяляліся ў купальні.

Але ў пачору нікога жыць не пусцілі.

Маленькая Мю тлумачыла гэта тым, што нельга перашкаджаць Мюмле.

Перад муміdomам, пасеўшы, галасілі самыя разняшчасныя.

Мумітроль выйшаў праз дахавае акенца з газнічкай у лапе і пасвяціў на іх.

— Ужо ноч, схавайцеся ў доме. У цемры тут туляюцца ўсялякія Морры, ад іх усяго можна чакаць.

— Я па вераўчанцы не ўзлезу, — сказаў стары хомса.

Тады Мумітроль пачаў капаць у снезе ход да дзвярэй. Ён гроб, скроб і драпаў. Ён выкапаў доўгі вузкі тунэль, але калі нарэшце дапяў да сцяны, ніякіх дзвярэй там не аказалася. Толькі ўшчэнт замерзлае акно.

«Мабыць, я пачаў капаць не там, — падумаў Мумітроль. — Але ж калі пачаць новы тунэль, дык можна трапіць увогуле міма дома». Таму ён акуратна, як мог, разбіў шыбу, і госці забраліся ўсярэдзіну.

— Не пабудзіце маіх, — сказаў Мумітроль. — Тут спіць мама, там — тата, а вунь там — фрэкен Снорк. Мой продак спіць у печы. Можца закруціцца ў дыванкі, бо ўсё астатняе паразбіралі.

Госці пакланіліся соннай сям'і. Потым паслухмяна ўкруціліся ў дыванкі і абрусы, а самыя малыя пазасыналі ў шапках, тапках і ўсякім падобным.

Многія былі прастыўшы, некаторыя сумавалі па доме.

«Страх што робіцца, — думаў Мумітроль. — Хутка склеп зусім спустее. І што я скажу, калі ўвесну сям'я працнецца, а карціны вісяць крыва і ў доме натоўп?»

Ён пралез тунэлем назад, каб праверыць, ці не застаўся хто забыты знадворку.

На двары ззяў толькі месяц, а самотны Енк сядзеў на

снезе ды выў. Задзёршы пысу, ён выводзіў доўгую маркотную песню.

— Чаму не заходзіш? Лёг бы спаць, — сказаў Мумітроль.

Енк паглядзеў на яго вачыма, зялёнымі ад святла месяца. Адно яго вуха тырчала ўгору, а другім ён прыслухоўваўся ўбок. Уся яго мордачка прыслухоўвалася.

Да іх даляцела ледзьве чутнае выццё ваўкоў. Енк хмура кіўнуў і зноў нацягнуў шапачку на вушы.

— Гэта мае вялікія моцныя браты, — прашаптаў ён. — Каб жа ты ведаў, як я хачу да іх.

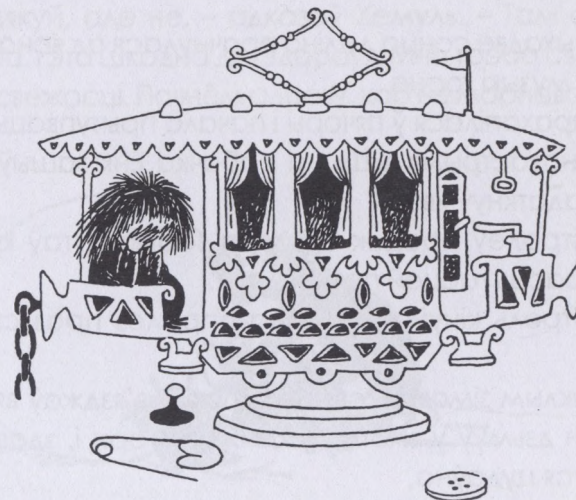
— Ты іх не баішся? — спытаў Мумітроль.

— Баюся, — сказаў Енк. — Вось гэта і сумна.

І Енк праслізнуў на ўбітую сцяжыну, што вяла да купальні.

Мумітроль прабраўся назад у залу.

Маленькая кнютачка напужалася люстра і цяпер усхліпвала ў трамвайчыку з марской пены.

А так было ціха.

«Як жа ім усім цяжка, – думаў Мумітроль. – Мабыць, не такая ўжо бяда з тым варэннем. Заўсёды можна прыхаваць няздэльны слоік. Таго, сунічнага. Да лепшага часу».

На ўзыходзе сонца даліна прачнулася ад яснай, пранізлівай музыкі горна.

Мю прахапілася ў пячоры і пачала прытупваць у такт. Туў-цікі навастрыла вушы, а сабачка Енк зашыўся пад лаву і падаткнуў хвост.

Мумітролеў продак сярдзіта забразгатаў юшкай, а большасць гасцей прачнулася.

Мумітроль кінуўся да акна і пралез праз снежавы тунэль.

У бляклым зімовым святле са схілу з'язджаў вялікі хемуль. Ён дзьмуў у зіхоткі масянжовы горн і, здавалася, пачуваўся цудоўна.

«Гэтаму спатрэбіцца шмат варэння, – падумаў Мумітроль. – І што гэта ў яго на нагах?»

Хемуль паклаў горн на дах хлява і зняў лыжы.

– Добрыя ў вас тут схілы, – сказаў ён. – У вас слалам ёсць?

– Я ўдакладню, – сказаў Мумітроль.

Ён вярнуўся ў залу і спытаў:

– Ёсць тут хто на імя Слалам?

– Мяне завуць Саламея, – прашаптала кнютачка, напужаная люстрам.

Мумітроль выйшаў да Хемуля і сказаў:

– Толькі амаль. Ёсць адна Саламея.

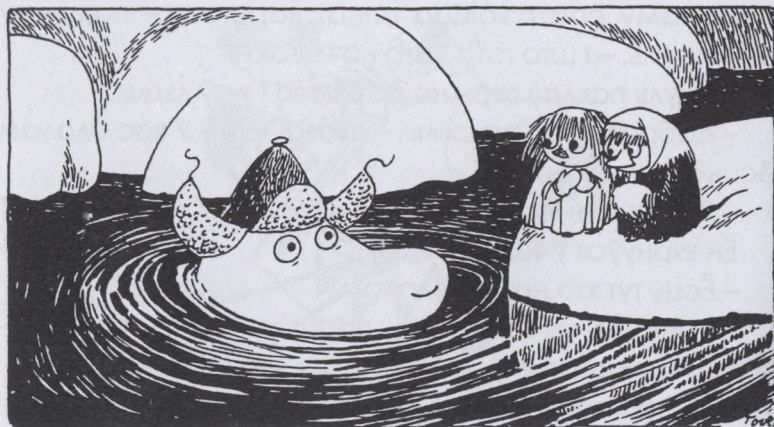
Але Хемуль разнюхваўся ў Мумітатавай градцы з табакай і не слухаў.

– Прыдатнае месца, – сказаў ён. – Тут мы пабудуем снежны дом.

– Вы можаце жыць у мяне, – памарудзіўшы, прапанаваў Мумітроль.

– Дзякуй, але не, – адказаў Хемуль. – Там спёртае паветра, гэта шкодна для здароўя. Мне трэба свежасць, шмат свежасці. Пачнём адразу, каб не марнаваць часу.

Мумітролевы госці пакрысе выходзілі з дома і цяпер стаялі і дзівіліся.

– А вы не магі б пайграць яшчэ? – спытала кнютачка Саламея.

– На ўсё свой час! – бадзёра адказаў Хемуль. – І якраз цяпер – самы час папрацаваць.

Неўзабаве ўсе госці былі занятыя пабудовай снежнага дома на тытунёвай дзялянцы Мумітаты. Сам Хемуль тым часам скупнуўся ў рэчцы на вачах у напалоханай драбнаты.

Мумітроль з усіх ног кінуўся ў купальню.

– Туў-цікі! – крыкнуў ён. – Сюды прыйшоў хемуль... Ён збіраецца жыць у снежным доме, а ў гэты самы момант купаецца ў рэчцы!

– Ах, ты кажаш хемуль?! – сур'ёзна сказала Туў-цікі. – Тады бывайце, мір і спакой.

Яна адклала вуду і пайшла з Мумітролем.

Дарогай яны сустрэлі Маленькую Мю, якая ззяла ад захаплення.

– Бачылі, што ў яго на нагах? – крыкнула яна. – Гэта называецца лыжы! Я збіраюся зараз жа арганізаваць сабе такія самыя!

Дом Хемуля паволі набываў форму. Госці ўвіхаліся з усёй стараннасцю, хаця і кідалі тужлівыя позіркы на склеп з варэннем. Хемуль рабіў практыкаванні каля рэчкі.

– Ці ж не чароўны марозчык? – сказаў ён. – Ніколі я не бываю ў такой добрай форме, як узімку. А вы не хочаце таксама акунуцца перад снеданнем?

Мумітроль разглядаў Хемулёў шведар – чорны з лімонна-жоўтым у зігзагі – і занепакоена думаў, чаму Хемуль падаецца яму не надта прыемным. Ён жа так доўга марыў пра кагосьці, хто быў бы не таямнічым і далёкім, а вясёлым і прыкметным, а Хемуль якраз такі.

А цяпер ён адчуваў сябе больш чужым Хемулю, чым таму сярдзітаму, незразумеламу звярку з-пад пасуднага століка.

Ён бездапаможна паглядзеў на Туў-цікі. Тая, прыўзняўшы бровы і прыадкрыўшы рот, разглядала сваю рукавіцу. І Мумітроль здагадаўся, што Хемуль ёй таксама не падабаецца. Ён павярнуўся да Хемуля і сказаў з прыязнасцю нячыстага сумлення:

– Мабыць, прыемна, калі падабаецца халодная вада.

– Гэта найлепшае з таго, што я ведаю! – аж засвяціўся Хемуль. – Гэта адганяе ўсе непатрэбныя думкі і фантазіі. Павер мне: няма нічога больш небяспечнага, чым ператварыцца ў дамасада.

– Няўжо? – сказаў Мумітроль.

– Так. Ад гэтага робішся такім легкадумным, – сказаў Хемуль. – Калі вы звычайна ясцё?

– Калі я налаўлю рыбы, – хмура сказала Туў-цікі.

– Я рыбу не ем, – сказаў Хемуль. – Толькі гародніну і ягады.

– Журавінавае варэнне? – з надзеяй прапанаваў Мумітроль.

Вялікі гаршчок з перацёртымі журавінамі быў адзіным, які нікога не спакушаў.

Але Хемуль адказаў:

– Не. Лепей сунічнае.

Пад'еўшы, Хемуль начапіў лыжы і ўзышоў на самы вялікі схіл, які збягаў у даліну з гары над пячорай. Унізе сабраліся госці, яны глядзелі і не зусім разумелі, што ім думаць.

Яны прытупвалі лапкамі ў снезе і часам паціралі насы, бо дзень быў вельмі халодны.

І вось Хемуль пранёсся ўніз. Відовішча было вусцішнае. Пасярод схілу ён павярнуў у воблаку зіхоткіх сняжынак і паехаў у іншы бок. Потым усклікнуў і зноў павярнуў.

Ён ехаў то туды, то сюды – ад яго чорна-жоўтага швэдра рабацела ў вачах.

Мумітроль прымружыўся і падумаў: «Якія ж усе розныя».

Маленькая Мю стаяла зверху на схіле і крычала ад радасці і захаплення. Яна разламала бочку і прымацавала дзве клёпкі сабе пад боты.

– Я еду! – крыкнула яна.

Не вагаючыся, Маленькая Мю прыпусціла са схілу па простаі лініі. Мумітроль зірнуў на яе адным вокам і ўбачыў, што яна дасць рады. Яе злы тварык упрыгожвала вясёлая ўпэўненасць, а ногі стаялі трывала, нібы ўторкнутыя ў схіл палачкі.

Раптам Мумітроль адчуў вялікі гонар. Маленькая Мю ехала на свой страх і рызык, яна стрымгалоў пранеслася міма хваіны, пахіснулася, але аднавіла раўнавагу – і вось яна ўнізе, сядзіць у снезе і рагоча.

– Яна адна з самых даўніх маіх сябровак, – патлумачыў Мумітроль Філіф'ёнцы.

– Яно і відаць, – пакрыўджана сказала Філіф'ёнка. – Калі ў гэтым доме падаюць каву?

Шырокім крокам да іх падышоў Хемуль. Лыжы ён ужо зняў, і морда яго блішчала ад задавальнення і гарачыні.

– А цяпер мы навучым катацца на лыжах Мумітроля, – сказаў ён.

– Дзякуй, лепей не трэба, – прамармытаў Мумітроль і адхіснуўся. Ён хутка зірнуў па баках, шукаючы Туў-цікі. Але яе ўжо не было: мабыць, пайшла налавіць рыбы на новую юшку.

– Галоўнае не баяцца, – падбадзёрыў Хемуль, мацуючы лыжы да лап Мумітроля.

– Але я не хачу... – жаласна заўпарціўся Мумітроль.

Маленькая Мю паглядзела на яго, ускінуўшы бровы.

– Ну добра, – хмура сказаў Мумітроль. – Толькі не з вялікага схілу.

– Не-не, з'едзеш толькі з горкі да мастка, – сказаў Хемуль. – Падагні каленкі. Нахіліся наперад. Не давай лыжам раз'язджацца ўбакі. Спіну трымай роўна. Локці прыцісні да бакоў. Усё запомніў, што я сказаў?

– Не, – сказаў Мумітроль.

Яго штурхнулі ў спіну, ён зажмурыўся і паехаў. Лыжы адразу раз'ехаліся шырока-шырока ўбакі. Потым наскочылі адна на адну і пераблыталіся з лыжнымі палкамі. Паўзверх усёй гэтай куламесы ў незразумелай позе ляжаў Мумітроль.

Госці ажывіліся.

– Трэба быць цяглівым, – сказаў Хемуль. – Падымайся, мой дружа, давай паўторам.

– Ногі дрыжаць, – прамармытаў Мумітроль.

Гэта было, бадай, горш, чым самотная зіма. Нават сонца, па якім ён так сумаваў, свяціла над далінаю, назіраючы за яго прыніжэннем.

Мумітроль бачыў, як насустрач па схіле нясецца масток. Ён задзёр нагу, стараючыся захаваць раўнавагу. Другая паехала сама сабе. Госці закрычалі «ўра», адчуваючы, што жыццё робіцца зноў вясёлым.

А Мумітроль ужо не мог дабраць розуму, дзе верх, дзе ніз. Былі толькі снег, прадчуванне бяды і катастрофы.

Урэшце ён павіс на вярбе каля рэчкі, а яго хвост макнуўся ў халодную ваду. Увесь свет поўніўся лыжамі, лыжнымі палкамі і новымі, варожымі перспектывамі.

– Падаць духам нельга, – дружалюбна сказаў Хемуль. – Яшчэ разочак!

Але яшчэ разочку не адбылося, бо Мумітроль усё ж упаў духам. Пазней ён часта ўяўляў у марах, як бы ён праехаў у трэці – пераможны – раз. Як па прыгожай дузе заехаў бы на масток і павярнуўся б да ўсіх з усмешкай. І ўсе закрычалі б ад захаплення. Але нічога такога не здарылася.

Замест гэтага Мумітроль сказаў:

– Я дадому. Катайцеся самі колькі ўлезе, а я дадому.

І, ні на каго не глядзячы, ён запоўз у снежавы падкоп, пасля – у цёплую залу і, нарэшце, у свой куток пад крэслам-гушкалкай.

Ён чуў, як знадворку на лыжнай горцы галёкае Хемуль. Мумітроль засунуў галаву ў печку і прашаптаў:

– Мне ён таксама не падабаецца.

Продак скінуў на дол крыху попелу – мабыць, каб выказаць сваю спагаду. Мумітроль узяў вугельчык і пачаў

ціхамірна маляваць ім на спінцы канапы. Ён намаляваў хемуля, які тырчаў у гурбе дагары нагамі. А ў кафлянай печцы стаяў вялікі слоік з сунічным варэннем.

Увесь наступны тыдзень Туў-цікі ўпарта сядзела пад ільдом і вудзіла рыбу. Побач з ёю пад зялёным ледзяным дахам сядзеў доўгі шэраг гасцей, якія таксама рыбалілі. Гэта былі тыя, каму Хемуль не падабаўся. У мумідоме тым часам сабраліся астатнія – каму было ўсё адно або хто не меў моцы ці не наважваўся абурацца.

На досвітку Хемуль прасоўваў праз выбітае акно голаў і свяціў на гасцей паходняй. Ён любіў паходні і вогнішчы – а хто ж не любіць! – але ён, так бы мовіць, ужываў іх не да месца.

Гасцям падабаліся доўгія, ленаватыя ранкі, калі яны абменьваліся пабачаным у сне і прыслухоўваліся, як Мумітроль на кухні варыць каву.

Усё гэта перапыняў Хемуль. Ён заўсёды адразу казаў пра спёртае паветра і распісваў, як зімна і прыемна знадворку. Потым па-таварыску расказваў, як можна выкарыстаць новы дзень. Ён праўда рабіў усё што мог, каб парадаваць гасцей. І ніколі не крыўдзіўся, калі яны адмаўляліся весела прабавіць час. Ён паляпваў іх па спіне і казаў:

– Ну, што ж. Крыху пазней вы ўсё адно заўважыце, што я маю рацыю.

Толькі Маленькая Мю паўсюдна хадзіла за Хемулём па пятах. Ён шчодро дзяліўся з ёй усім, што ведаў пра катанне на лыжах, і ззяў ад радасці за яе хуткія поспехі.

– Шаноўная мая, – казаў Хемуль. – Вы нарадзіліся на лыжах. Хутка вы пераўзйдзеце мяне!

– Якраз гэта мне і трэба, – шчыра адказвала Маленькая Мю.

Але калі яна ўсяму як след навучылася, то пайшла на свае ўласныя, нікому не вядомыя схілы і ўжо не дбала пра Хемуля.

Як бы там ні было, але ўсё больш гасцей спускалася пад лёд парыбаліць. Урэшце на лыжным схіле мільгаў толькі чорна-жоўты швэдар самога Хемуля.

Гасцям не падабалася, што іх уцягваюць у нешта новае і клопотнае.

Яны любілі пасядзець ды пагаманіць пра тое, як усё было раней, да таго як прыйшла Ледзяная Панна і скончылася ежа. Яны апісвалі адно аднаму, як у іх абстаўленыя дамы і якія ў іх сваякі, з кім яны стасаваліся і які зда-рыўся жах, калі настаў вялікі холад і ўсё перамянілася.

Яны падсоўваліся бліжэй да каміна і слухалі, пакуль нарэшце не надыходзіла чарга расказваць ім самім.

Мумітроль бачыў, што Хемуль робіцца ўсё больш самотным. «Трэба неяк зрабіць, каб ён сышоў, пакуль сам гэтага не заўважыў, – падумаў Мумітроль. – І пакуль не скончылася варэнне».

Але прыдумаць праўдападобную і тактоўную нагоду было не так лёгка.

Часам Хемуль спускаўся на лыжах да мора і спрабаваў выманіць з купальні сабачку Енка. Але Енка не цікавілі ні сабачыя санкі, ні катанне з горкі. Начама ён бадзяўся і выў на месяц, а ўдзень яму хацелася спаць.

Урэшце Хемуль адставіў убок лыжныя палкі і ўмольна папрасіў:

– Разумееш, я страшэнна люблю сабак. Я заўсёды думаў, што аднойчы ў мяне будзе свой сабака, які таксама будзе мяне любіць. Чаму ты не хочаш са мной гуляць?

– Я сам не ведаю, – прамармытаў Енк і пачырванеў. Ён хуценька шмыгнуў назад у дзверы купальні і вярнуўся да сваіх мар пра ваўкоў.

З імі гуляць ён хацеў. А якім бязмежным шчасцем было б паляваць разам з ваўкамі, бегаць з імі паўсюль, рабіць усё, што робяць яны, выконваць усе іх жаданні. Пакрысе ён змяніўся б і сам і зрабіўся б такім самым дзікім і свабодным, як яны.

Штоночы, калі ззянне месяца мігцела ў ледзяной квецені на шыбах, Енк прачынаўся ў купальні і сядаў слухаць. І штоночы ён нацягваў на вушы ваўняную шапачку і выходзіў на двор.

Ён заўсёды хадзіў адной дарогай: наўскоць па беразе, потым па схіле – і ў лес, на поўдзень. Ён сыходзіў так далёка, што лес расступаўся і ён мог зазірнуць паміж Адзінокіх Гор. Там Енк сядаў на снег і чакаў, аж пакуль не пачуе выцця ваўкоў. Часам яны былі вельмі далёка, часам – бліжэй. Але спявалі яны амаль кожнай начы.

І штораз, калі Енк іх чуў, ён задзіраў нос і адказваў.

На досвітку ён вяртаўся ў купальню і забіраўся спаць у шафку.

Аднойчы Туў-цікі зірнула на яго і сказала:

– Так ты іх ніколі не забудзеш.

– Я не хачу іх забываць, – адказаў Енк. – Таму я туды і хаджу.

Дзіўна, але якраз самай баязлівай з усіх – маленькай кнютачцы Саламеі – Хемуль па-сапраўднаму падабаўся. Яна ўвесь час спадзявалася пачуць музыку горна. На жаль, Хемуль быў такі вялікі і такі заняты, што ніколі яе не заўважаў.

Як яна ні спяшалася, ён заўсёды з'язджаў ад яе на сваіх лыжах раней, а нават калі часам ёй удавалася заспець яго на месцы, музыкі ўжо не было і Хемуль займаўся нечым іншым.

Пару разоў кнютачка Саламея спрабавала патлумачыць, як захапляецца ім. Але яна была зусім сціплая і нерашучая, а Хемуль ніколі не быў добрым слухачом.

Так што нічога істотнага не было прамоўлена.

Аднае начы кнютачка Саламея прачнулася ў трамвайчыку з марской пены, на задняй платформе якога яна абжылася. Спаць сярод гузікаў і шпілек, якіх мумісям'я панакладала ў свой сувенірчык за доўгія гады, было не зусім ёмка. Але кнютачка Саламея была надта паважлівая, каб прыбраць іх адтуль.

І вось, прачнуўшыся, яна пачула, як пад крэслам-гуш-калкай гутараць Туў-цікі і Мумітроль – і адразу зразумела, што гэта тычыцца яе люблага Хемуля.

– Так доўжыцца болей не можа, – пачуўся з цемры Туў-цікін голас. – Нам трэба вярнуць спакой. Пасля таго

як ён пачаў іграць на сваім горне, мае музыкальныя мышкі адмаўляюцца граць на флейце. Большасць маіх нябачных сяброў падаліся на поўнач. Госці нервуюцца, прастываюць, седзячы днямі пад ільдом. А Енк хаваецца ў шафцы да самай цемры. Нехта павінен папрасіць яго сысці.

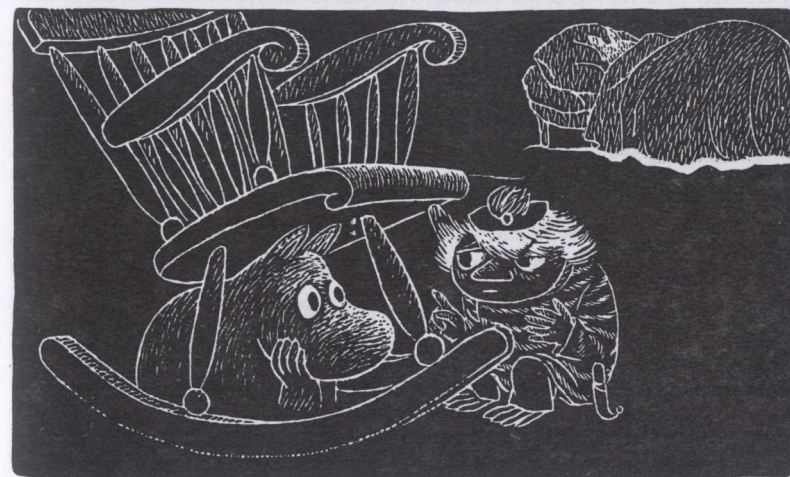
– Я не адважуся, – сказаў Мумітроль. – Ён такі ўпэўнены, што ён нам падабаецца.

– Тады яго трэба нечым звабіць, каб ён сышоў, – сказала Туў-цікі. – Скажы яму, што схілы ў Адзінокіх Гарах нашмат вышэйшыя і лепшыя, чым тут.

– Але ж там няма ніякіх лыжных спускаў, – з дакорам сказаў Мумітроль. – Толькі прорвы і вострыя скалы, нават без снегу.

Кнютачка Саламея затрымцела, і на вочы ёй набеглі слёзы.

Туў-цікі сказала:

– Хемуль нідзе не прападзе. Ці ты лічыш, будзе лепей, калі ён здагадаецца, што мы яго не любім? Падумай пра гэта.

– Можа, ты сама гэта зробіш? – жаласна папрасіў Мумітроль.

– Ён у тваім садзе жыве, – сказала Туў-цікі. – Вазьмі сябе ў лапы. Усім ад гэтага будзе лепш. Яму ў тым ліку.

Зрабілася ціха. Туў-цікі вылезла праз акно.

Кнютачка Саламея ляжала без сну і глядзела ў цемру. Яны хочуць пазбавіцца ад Хемуля з яго масяжовым горнам. Яны хочуць, каб ён зваліўся ў прорву. Застаецца толькі адно. Трэба папярэдзіць яго пра Адзінокія Горы. Але асцярожна. Так, каб ён не зразумеў, што яны задумалі ад яго пазбавіцца, і не засмуціўся.

Кнютачка Саламея праляжала без сну, разважаючы цэлую ноч. Яе маленькая галоўка не прывыкла да такіх важных думак, і калі настаў ранак, яна нічога не змагла з сабою зрабіць і заснула. Яна праспала ранішняю каву і абед, і ніхто пра яе нават не ўспомніў.

Пасля кавы Мумітроль прыйшоў да лыжнай горкі.

– Здароў! – сказаў Хемуль. – Як цудоўна, што ты прыйшоў! Давай я навучу цябе аднаму просценькаму павароту, зусім-зусім бяспечнаму?

– Дзякуй, але не цяпер, – сказаў Мумітроль і адчуў сябе страшэнна няшчасным. – Я прыйшоў пагутарыць.

– Як добра, – сказаў Хемуль. – Вы не надта гаваркія ўсе, я заўважыў. Як толькі я прыходжу, вы змаўкаеце і разыходзіцеся.

Мумітроль хуценька зірнуў на яго, але Хемуль выглядаў проста зацікаўленым і радасным. Тады Мумітроль набраў у грудзі болей паветра і вымавіў:

– Штука такая... Аказваецца, у Адзінокіх Гарах ёсць проста найвыдатнейшыя схілы.

– Праўда? – спытаў Хемуль.

– Праўда! Вялізныя! – нервова працягваў Мумітроль. – Яны ідуць угору і ўніз, і яны такія вялізныя!

– Іх трэба даследаваць, – сказаў Хемуль. – Але ж гэта няблізкі шлях. Калі я туды падамся, можа так стацца, што мы да вясны ўжо не сустрэнемся. Будзе шкада, хіба не так?

– Так, – схлусіў Мумітроль і густа пачырванеў.

– Але ўсё адно, гэта ж падумаць толькі! – разважаў Хемуль. – Вось гэта было б жыццё – на ўлонні дзікай прыроды! Вогнішча з бярвёнаў па вечарах і новыя вяршыні гор, якія можна скараць хоць кожную раніцу! Доўгія праходкі ў цяснінах з мяккім, нескранутым снегам, які шаргаціць пад лыжамі...

Хемуля паглынулі летуценні.

– Вельмі прыязна з твайго боку, што цікавішся маімі лыжнымі справамі, – з удзячнасцю сказаў ён.

Мумітроль не адводзіў ад яго вачэй. І тут ён не вытрымаў. Ён закрычаў:

– Але гэтыя схілы небяспечныя!

– Не для мяне, – сказаў Хемуль. – Дзякуй, што ты турбуешся, але я люблю схілы.

– Але гэтыя схілы зусім не для лыжаў! – крыкнуў Мумітроль. – Яны абрываюцца проста ў бездань, і на іх нават снегу няма! Я ляпнуў дурное! Я толькі цяпер успомніў, што яны зусім непрыдатныя для лыжаў!

– Ты ўпэўнены? – здзіўлена спытаў Хемуль.

– Вер мне, – папрасіў Мумітроль. – Калі ласка, застанься з намі. Я надумаў навучыцца катацца на лыжах...

– Ну, калі так, – сказаў Хемуль. – Калі вам ужо так страшна хочацца, каб я застаўся.

Пасля размовы з Хемулём Мумітроль быў занадта ўзрушаны, каб вяртацца дадому. Замест гэтага ён прыйшоў да мора і пасунуўся берагам прэч, далёка агінаючы купальню.

Ён ішоў і адчуваў усё большую палёжку. Настрой у яго ўрэшце прыкметна палепшаў, ён засвістаў, спрытна падбіў нагой і пагнаў уздоўж берага лядзяшку. Павольна пачаў падаць снег.

Гэта быў першы снегапад з мінулага года, і Мумітроль вельмі здзівіўся.

Адзін за адным шматкі апускаліся на яго цёплы нос і раставалі. Ён лавіў сняжынкі лапай, каб палюбавацца імі хоць кароткі міг, глядзеў угару і бачыў, як яны падаюць на яго, як іх робіцца больш і больш, мякчэйшых і лягчэйшых за пух.

«Вось як гэта бывае, – падумаў Мумітроль. – А я думаў, што ён расце з зямлі».

Паветра памячэла. Праз снегапад нічога не было відаць, і Мумітроля апанавала такое ж захапленне, якое ён звычайна адчуваў улетку, калі заходзіў у мора. Ён скінуў з сябе купальны халат і паваліўся спінай у сумёт.

«Зіма! – думаў ён. – А яе ж можна любіць!»

На змярканні кнютачка Саламея прачнулася з трывожным адчуваннем, што некуды прыпазнілася. І адразу ўспомніла пра Хемуля.

Яна саскочыла з камоды спачатку на крэсла, пасля на падлогу. Зала была пустая, бо ўсе пайшлі ў купальню абедаць. Кнютачка Саламея ўскараскалася на акно і з плачам у горле кінулася праз снежавы падкоп.

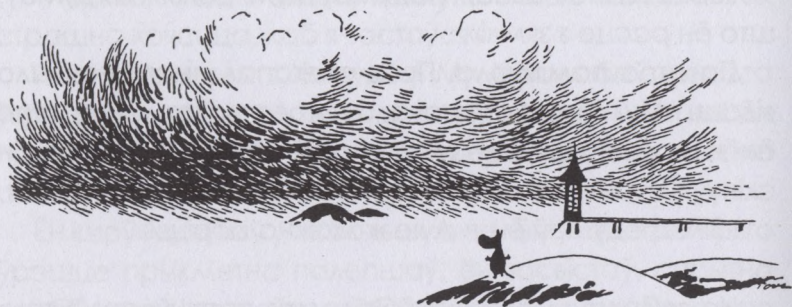
На дварэ не было ні месяца, ні паўночнага ззяння. Толькі густа валіў снег, наліпаў на твар і сукенку, замінаў ісці. Яна дабралася навобмацак да Хемулёва снежнага дома і зазірнула ўсярэдзіну. Дом быў пусты і меў пакінуты выгляд.

Тады Саламею ахапіла паніка, і замест таго, каб чакаць, яна выйшла ў завіруху.

Яна клікала свайго ненагляднага Хемуля, але гэта было ўсё адно, што спрабаваць крычаць у падушку. Яе і без таго непрыкметныя сляды адразу ж засыпала снегам.

Увечары снегапад перастаў.

Ён адсунуўся, нібы лёкая фіранка, і краявід стаў вольны аж да самага мора, дзе цёмна-сіняя сцяна хмар захінала захад сонца.

Мумітроль паглядзеў на пагрозлівую непагадзь, што насоўвалася адтуль. Здавалася, быццам заслона ўзнялася, каб паказаць апошнюю, драматычную дзею. Сцэна да самага далягляду была шырокая і пустая, а над берагам хутка гусцела цемра. Мумітроль, які ніколі не бачыў снежнага шторму, думаў, што гэта ідзе навальніца. Ён вырашыў не палохацца, калі пачуюцца першыя грымоты.

Але ніякага гому не было.

І бліскавіц таксама.

Затое са снегавай шапкі ўзбярэжнага ўцёса ўзняўся невялікі віхор снегу.

Трывожныя парывы ветру сноўдалі сюды-туды над лёдам і шапацелі ў лесе каля берага. Цёмна-сіняя навала расла, і пошугі ветру мацнелі.

Раптам нібыта расхінуліся вялікія дзверы, цемра раззявіла пашчу, і ўсё запаланіў мокры лятучы снег.

Ён больш не падаў зверху, а ляцеў уздоўж зямлі, ён выў і штурхаўся, як жывая істота.

Мумітроль страціў раўнавагу і пакаціўся. У вушы яму набілася снегу, было вельмі страшна.

Час і ўвесь свет зніклі незразумела куды.

Усё, што можна было памацаць, на што можна было паглядзець, – кудысьці зляцела, засталіся толькі заклятая віхура і танец мокрае цемры.

Хтось абазнаны мог бы сказаць, што гэта пачатак доўгай вясны.

Але нікога абазнанага на беразе ў тую хвілю не было – толькі разгублены Мумітроль, які поўз на карачках супраць ветру зусім не ў той бок.

Ён поўз і поўз, а снег усё плішчыўся яму ў вушы і складаўся на носе ў вялікую гурбу. Мумітроль больш і больш пэўніўся, што зіма прыдумала гэта ўсё, каб раз і назаўсёды паказаць яму, што ён не ўратуецца.

Спачатку заваражыла яго дзівоснай фіранкай павольных сняжынак – а пасля шпурнула яму ўвесь гэты чароўны снег штормам у твар. Акурат калі пачала яму падабацца.

Пакрысе Мумітроль раззлаваўся.

Ён падняўся і паспрабаваў крычаць супраць шторму. Ён замахваўся на снег і ціхенька пакныхваў, бо яго ніхто ўсё адно не чуў.

Урэшце ён стаміўся.

Ён павярнуўся спінай да снежнага шторму і перастаў змагацца.

Толькі тады Мумітроль заўважыў, што вецер цёплы. Ён вёў Мумітроля з сабой у завіруху, рабіў яго лёгкім і дарыў адчуванне палёту.

«Я толькі вецер, я сапраўдны вецер, я частка снежнага шторму», – падумаў Мумітроль і разняволіўся. Амаль як гэта бывала летам. Спачатку змагаешся з хвалямі, а потым даеш прыбою вярнуць сябе на бераг, зносішся, нібы корак, у процьме вясёлачак, якімі пераліваецца пена хваль, і са смехам, толькі крыху напалоханы, вяртаешся на сушу.

Мумітроль шырока раскінуў лапы і паляцеў.

«Пужай колькі хочаш, – задаволена думаў ён. – Я ўсё пра цябе зразумеў. Ты мяне больш не падманеш!».

І зіма танчыла з ім далей праз увесь доўгі бераг, пакуль у яго перад носам не вынырнуў заснежаны прычал і ён не ўбачыў слабое цёплае святло, што лілося з вокнаў купальні.

– Во як, я ўратаваны, – расчаравана сказаў Мумітроль.

Так шкада, што ўсё неверагоднае заканчваецца роўна тады, калі перастаеш яго баяцца і нарэшце пачынаеш любіць.

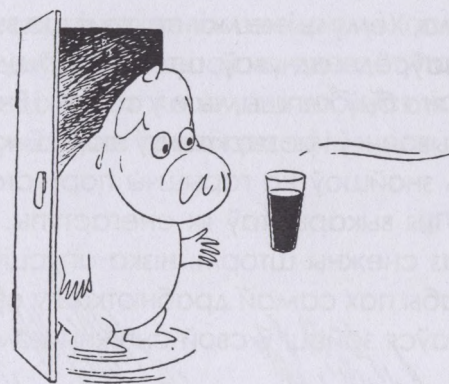
Дзверы адчыніліся, і ў шторм шуснула цёплае парное паветра. Мумітроль цьмяна ўбачыў, што ў купальні сабралася процьма народу.

– Вунь адзін! – крыкнуў нехта.

– А хто тады другі? – спытаў Мумітроль, абціраючы вочы ад снегу.

– Кнютачка Саламея заблукала ў шторме, – сур'ёзна сказала Туў-цікі.

Шклянка нагрэтага соку праплыла да яго ў паветры.

– Дзякуй, – сказаў Мумітроль нябачнай мышцы. Потым дадаў: – Але ж Саламея ніколі з дому не выходзіла!

– Мы самі нічога не разумеем, – сказаў Хомсастарэйшы. – А шукаць няма ніякага сэнсу, пакуль не супакоіцца шторм. Яна можа быць дзе заўгодна, і, хутчэй за ўсё, яе замяло.

– А Хемуль што? – спытаў Мумітроль.

– Пайшоў яе шукаць, – сказала Туў-цікі. Яна крыху ўхмыльнулася і дадала: – Вы, здаецца, гутарылі з ім пра Адзінокія Горы?

– І што з таго? – успыхнуў Мумітроль.

Туў-цікі ўхмыльнулася шырэй.

– Ты выдатна ўмееш пераконваць, – сказала яна. – Хемуль расказваў нам, якія небяспечныя ў Адзінокіх Гарах лыжныя спускі. Ён быў дужа рады, што мы яго так моцна любім.

– Але я думаў... – пачаў быў Мумітроль.

– Не хвалюйся, – сказала Туў-цікі. – Можна стацца, мы палюбім Хемуля.

Магчыма, Хемуль і не мог пахваліцца высокімі манерамі і не заўсёды адчуваў, што пра яго думаюць іншыя. Але нях у яго быў лепшы, чым у сабачкі Енка. (Да таго ж ад перажыванняў і разважанняў нях у Енка прытупіўся).

Хемуль знайшоў на гарышчы пару старых тэнісных ракетак, якія выкарыстаў як снегаступы. Ён спакойна тупаў праз снежны шторм, нізка апусціўшы нос, каб лавіць слабы пах самай драбнюткай у свеце кнютачкі. Ён здагадаўся зайсці ў свой снежны дом – там пахла кнютам.

«Шукала мяне тут, небарака, – дабрадушна падумаў Хемуль. – І навошта шукала...»

Раптам Хемулю цямна прыгадалася, што кнютачка спрабавала нешта яму расказаць, але засаромелася.

Пакуль ён ступаў праз буран далей, у яго памяці адна за адной усплывалі карціны: кнютачка чакае на лыжным спуску... кнютачка бяжыць па лыжні... кнютачка абнюхвае маслянжовы горн... Хемуль здзівіўся: «Як жа я так няўважліва з ёй абышоўся?» Ён не адчуў згрызотаў сумлення: гэта з хемулямі бывае рэдка. Але яму яшчэ больш захацелася знайсці кнютачку Саламею.

Ён стаў на карачкі ў снег, каб быць пэўным, што не згубіць Саламеін след.

Яе пах скакаў то сюды, то туды, як звычайна скачуць, заблытваючы след, ушчэнт перапуджаныя звераняткі. Вось тут кнютачка прабегла па мастку – небяспечна блізка да краю. Потым яе пах падымаўся па схіле і знікаў.

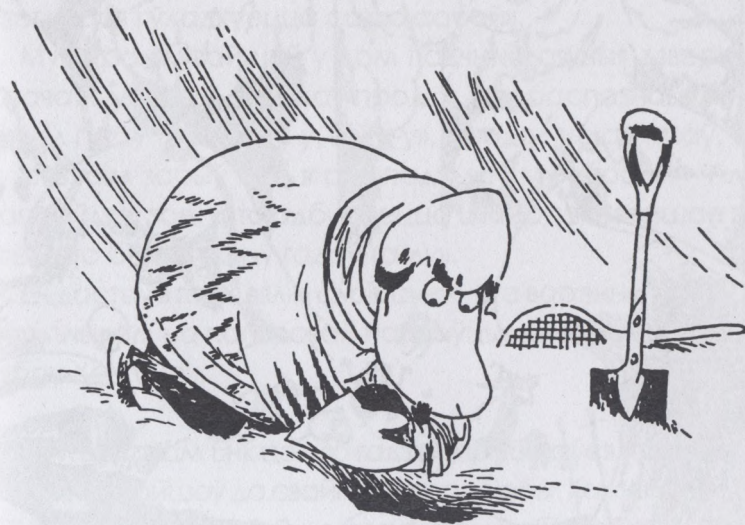
Хемуль задумаўся, што было для яго досыць нязвыкла.

Потым пачаў капаць. Ён перакапаў увесь схіл. І нарэшце натрапіў на нешта маленькае і цёплае.

– Не бойся, – сказаў Хемуль. – Гэта ўсяго толькі я.

Ён засунуў кнютачку паміж швэдрам і кашуляй з поўсці ламы, падняўся і паклёпаў на снегаступах далей.

Па шчырасці, ён тут жа амаль забыўся на кнютачку Саламею і думаў ужо толькі пра цёплы сок.

Наступнага дня была нядзеля, вецер суцішыўся. Было цёпла і пахмурна, і ўсе правальваліся ў снег ледзь не па шыю.

Даліна нагадвала нейкі дзіўны месяцавы краявід. Гурбы ляжалі вялікімі круглявымі булкамі ці віліся прыгожымі грабянямі, вострымі, як лязо нажа. На яловых і сасновых лапках нараслі важкія шапкі снегу. І дрэвы здаваліся вялізнымі высокімі тортамі, зробленымі невядомым цукернікам са своеасаблівай фантазіяй.

Усе госці, чаго раней не бывала, вывалілі на двор і ўсчалі вялікую бітву снежкамі. Варэнне было такое

смачнае, што яго зусім не засталося, затое яно надало сілы іх лапам.

Хемуль сядзеў на даху хлява і граў масянжовую музыку, а побач з ім сядзела шчаслівая кнютачка Саламея.

Ён сыграў марш хемулёў і скончыў сваю ўлюбёную кампазіцыю асабліва мудрагелістым пералівам. Потым павярнуўся да Мумітроля і сказаў:

– Ты не засмучайся, але я вырашыў усё ж падацца да Адзінокіх Гор. А наступнай зімой абяцаю навучыць цябе катацца на лыжах.

– Але я ж казаў табе... – занепакоена пачаў Мумітроль.

– Ведаю, ведаю, – абарваў яго Хемуль. – Тады яно было так. Але пасля гэтага бурану схілы там проста чароўныя. А наколькі свяжэйшае там паветра!

Мумітроль зірнуў на Туў-цікі.

Яна кінула. Гэта значыла: «Няхай ідзе. Усё ўжо высветлілася і ўладкуецца само сабой».

Мумітроль увайшоў у дом і адчыніў пячныя дзверцы. Спачатку ён ціха паклікаў продка. Ціхі распазнавальны сігнал гучаў так: «Ціў-у-у, ціў-у-у». Продак не адказаў.

«Я зусім забыў пра яго, – падумаў Мумітроль. – Але папраўдзе, тое, што адбываецца цяпер, цікавейшае за тое, што было тысячу гадоў таму».

Ён дастаў з печкі вялікі слоік сунічнага варэння і напісаў вугельчыкам на папяровай накрыўцы: «Майму старому сябру Хемулю».

Тым вечарам Енк цэлую гадзіну прабіраўся праз снег, пакуль не дайшоў да свайго логава журбы. Кожны раз, калі ён сядзеў там і тужыў, логава журбы рабілася крышачку большым, але цяпер яго цалкам схваў снежны сумёт.

Адзінокія Горы былі пакрытыя снегам, яны паўставалі перад Енкавымі вачыма ў сваёй бездакорнай белізне. Ноч стаяла бязмесячная, але зоркі ў вільготным паветры ззялі нязвыкла зырка. Удалечы прагрымела снеговая лавіна. Енк сеў чакаць ваўкоў.

Гэтай ноччу чакаць давялося доўга.

Ён уяўляў сабе, як яны бягуць заснежаным полем, шэрыя, вялікія, моцныя, — як яны раптам спыняюцца, пачуўшы ягонае выццё на ўзлеску.

Магчыма, яны падумаюць: «Там наш таварыш. Наш брат, з якім няблага было б пазнаёміцца...»

Думка ўзрушыла Енка, і яго фантазія разгулялася. Седзячы ў чаканні, ён вымудоўваў свае мары. Хай ваўкі пакажуцца там, на горным хрыбце. Вось яны бягуць да яго... Матляюць хвастамі... Тут Енк успомніў, што сапраўдныя ваўкі ніколі не матляюць хвастамі.

Але гэта нічога. Яны ўсё адно прыйшлі, яны пазналі яго... Нарэшце яны вырашылі прыняць яго ў зграю...

Небяспечнасць гэтай мары перапоўніла самотнага сабачку, ён задзёр нос да зорнага неба й завывў.

І ваўкі адказалі.

Яны былі так блізка, што Енка ахапіў страх. Ён зрабіў нязграбную спробу закапацца ў снег. З усіх бакоў вакол яго загарэліся вочы.

Цяпер ваўкі зусім змоўклі. Яны атачылі яго, і іхняе кола сціскалася.

Енк заматляў хвостом і заскуголіў, але ніхто не адказаў. Ён узяў сваю ваўняную шапачку і падкінуў яе ў паветра, каб паказаць, што ён хоча пагуляцца і не мае наўме нічога кепскага.

Але ваўкі нават не паглядзелі на шапачку. Раптам Енк здагадаўся, што памыліўся. Яны яму не браты, і з імі не можа быць весела.

Ад іх можна чакаць толькі аднаго – што яны цябе з'ядуць, і ўсё, што ты, магчыма, паспееш – дык гэта пашкадаваць, што паводзіўся як асёл. Енк перастаў матляць хвостом і падумаў: «Як шкада. Я мог штоночы ціхамірна спаць замест таго, каб сядзець тут у снезе і марозіць хвост...»

Ваўкі падсунуліся бліжэй.

І тут лес прарэзаў зычны гук горна. Траскучая масянжовая музыка страсала з дрэваў снег, і жоўтыя вочы навокал пачалі ад яе міргаць. Уміг небяспека мінула, і Енк застаўся адзін побач са сваёй шапачкай. З'явіўся Хемуль, караскаючыся на шырокіх лыжах наўздым схілу.

У яго заплечніку ляжала кнютачка Саламея, цёплая і сонная, і слухала яго музыку.

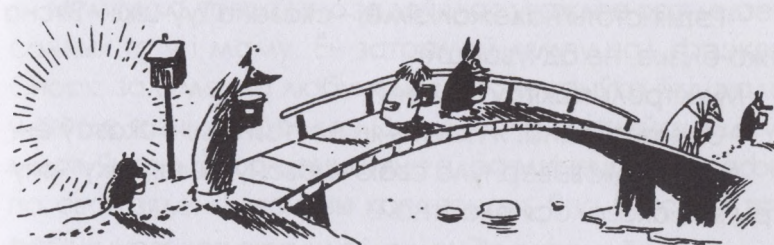
– Ты тут, сабачанька? – сказаў Хемуль. – Доўга мяне чакаў?

– Не, – адказаў Енк.

– Хутка на снезе з'явіцца корка, – бадзёра сказаў Хемуль. – А як дойдзем да Адзінокіх Гор, я дам табе цёплага малака з тэрмаса.

І Хемуль пасоўгаўся далей, не азіраючыся.

Енк падрыпаў следам. Яму здалася, што гэта самае правільнае.

Раздзел шосты

Першая вясна

Пасля першага вясновага шторму ў даліну прыйшлі неспакой і перамены. Госці засумавалі па доме мацней чым калі. Адзін за адным яны сыходзілі, найчасцей уначы, калі снег прыхоплівала марозам і ісці было лягчэй. Некаторыя рабілі сабе лыжы, і кожны браў з сабой хоць невялікі слоік варэння. Пазасталыя падзялілі паміж сабой гаршчок з журавінамі.

Урэшце самы апошні госць перайшоў масток, і склеп застаўся зусім-зусім пусты.

– Цяпер тут толькі мы, – сказала Туў-цікі. – Ты, я і Маленькая Мю. А загадкавыя істоты схаваліся да наступнай зімы.

– Я так і не пабачыў таго, з пасярэбранымі рагамі, – сказаў Мумітроль. – І тых маленькіх даўгалыжак, што беглі па лёдзе. І яшчэ таго чорнага, што лётаў над вогнішчам, – у яго былі жудасна вялікія вочы.

— Гэтыя істоты належалі зіме, — сказала Туў-цікі. — Вясна ўжо блізка, не адчуваеш?

Мумітроль пахітаў галавой.

— Занадта рана. Я пакуль яе не пазнаю, — сказаў ён.

Але Туў-цікі вывернула сваю чырвоную шапачку — знутры яна аказалася блакітнай.

— Я заўсёды так раблю, калі адчуваю пах вясны, — сказала яна. І, сеўшы на калодзежнае века, заспявала:

Мяне завуць Туў-цікі,
я вывернула шапку!
Мяне завуць Туў-цікі,
мне цёплы вецер нос казыча.
І блізка ўжо вялікія бураны.
І блізка ўжо грымотныя лавіны.
І робіць паварот Зямля,
каб стала ўсё іначай:
здымайце цёплыя штаны,
хавайце іх у шафу.

Аднаго вечара, вяртаючыся з купальні, Мумітроль спыніўся пасярод дарогі і натапырыў вушы.

Была хмурая, цёплая ноч, поўная руху. Дрэвы даўно ўжо абтрэсліся ад снегу, і Мумітроль слухаў, як яны гайдаюць у цемры галінамі.

Далёка з поўдня падзьмуў моцны вецер. Мумітроль пачуў, як ён шуміць у лесе, ляціць міма яго да схілу на супраць.

Вадзяныя кроплі пачалі дажджом сыпацца з дрэваў, і снег адразу пацямнеў. Мумітроль задзёр нос і прынюхаўся.

Мабыць, гэта пахла зямля. Ён рушыў далей, перакананы, што Туў-цікі мела рацыю: вясна і праўда блізка.

Мумітроль упершыню за доўгі час уважліва разгледзеў сонных тату і маму. Ён затрымаў лямпу над фрэкен Снорк, задуменна любуючыся ёю. Яе грыўка блішчала ў святле газніцы, фрэкен Снорк была напраўду вельмі мілая. Як толькі прачнецца, яна адразу кінецца да шафы па свой зялёны вясновы капялюшык. Яна заўсёды так робіць.

Мумітроль паставіў лямпу на пячную палічку і агледзеў залу. Выглядала яна проста жахліва. Большасць таго, што ў ёй калісьці было, раздалося, пазычылася ці нават скралася якім-небудзь легкадумным госцем.

Тое, што засталася, было паскідана сяк-так, утвараючы такія вэрхал, што не апісаць. Кухня была заваленая брудным посудам. Агонь у абагравальным катле ледзь ліпеў, бо скончыліся дровы. Склеп стаяў пусты. Акно зеўрала разбітаю шыбай.

Мумітроль разважаў. Мокры снег пачаў саслізгаваць і падаць з даху. Кожны раз, калі ён абвальваўся побач з домам, даносіўся трэск. У верхняй частцы паўднёвага акна раптам узнік кавалачак пахмурнага начнога неба.

Мумітроль падышоў да вялікіх дзвярэй і паторгаў іх. Яму здалося, што яны крышачку паддаліся. Тады ён упёрся лапамі ў падлогу і напружыў усю сваю сілу.

Павольна-павольна дзверы на двор пачалі адчыняцца, штурхаючы перад сабой навалены снег.

Мумітроль не здаваўся, пакуль яны не расхінуліся цалкам — насустрач ночы.

У залу ўварваўся вецер. Ён здзьмуў пыл з цюлю на крышталёвай жырандолі і ўзвірыў попел у кафлянай печцы. Потым крыху прыўзняў глянцавыя карцінкі, наклепленыя на сценах. Адна адклеілася і зляцела.

У пакой пранік пах ночы і хвоі, і Мумітроль падумаў: «Вось і добра. Трэба час ад часу праветрываць сваю сям'ю». Ён выйшаў на ганак і зірнуў у вільготную цемру.

– Цяпер у мяне ёсць усё, – сказаў сам сабе Мумітроль. – Цяпер увесь год мой. Разам з зімою. Я першы мумітроль, які пражыў цэлы год.

Папраўдзе, гэтая зімовая гісторыя тут і мусіла б скончыцца. Гэты эпізод з першай вясноваю ноччу і ветрам, што заляцеў у залу, – гэта па-свойму ўрачысты фінал, пасля якога кожны мог бы выдумаць свой працяг. Але насамрэч гэта быў бы самападман.

Бо тады ніхто пэўна не мог бы ведаць, што сказала мама, калі прачнулася. І ці пакінулі яны продка жыць у кафлянай печы. І ці паспеў вярнуцца Снусмумрык, перш чым скончылася кніга. І ці ўсё было добра з Мюмлай, калі яна засталася без скрыні. І дзе жыла Туў-цікі, калі купальня зноў стала сапраўднай купальняй. І шмат розных іншых рэчаў.

Таму, мабыць, правільна, калі тут будзе працяг.

Найперш важна расказаць пра крыгаход – гэта занадта драматычны момант, каб пакінуць яго па-за ўвагай.

Настаў поўны таямніц месяц з прыгожымі сонечнымі днямі, капяжамі і вятрамі, што ганялі па небе аблогі, а ўночы – з рэзкім холадам, шарпаком на снезе і сляпучым месяцавым ззяннем. Мумітроль гойсаў па сваёй даліне, і ў яго ажно круцілася галава ад гонару і чакання.

Вясна прыйшла, але не такая, якую ён уяўляў. Яна была ўжо не вызваленнем з чужога, варожага свету, а нату-

ральным працягам нечага новага, перажытага ім, таго, што ён зрабіў сваім.

Ён спадзяваўся, што вясна будзе доўгай, каб пачуццё чакання заставалася з ім як мага даўжэй. Шторанку ён амаль са страхам прадчуваў самае цудоўнае: што хтосьці з сям'і таксама прачнуўся. Ён рухаўся асцярожна і вельмі пільнаваўся, каб нічога не зачапіць у зале. А потым стрымгалоў ляцеў у даліну, нюхаў новыя пахі і правяраў, што яшчэ паспела перамяніцца.

З паўднёвага боку хлява агалілася пляма зямлі. Бярозы пачалі адкідаць цень з прыгожым ружаватым адценнем – але яго можна было ўбачыць толькі на адлегласці. Сонца працінала сумёты наскрозь, яны рабіліся крохкімі і растрэскаваліся, нібы шкло. А лёд быў такі цёмны, што здавалася, скрозь яго прасвечвае мора.

Маленькая Мю ўсё яшчэ коўзалася па гэтым лёдзе. Яна замяніла бляшаныя накрыўкі нажамі, прымацаваўшы іх пад ботамі і паставіўшы рубам.

Мумітроль часам бачыў васьмёркі, якія яна выпісала на лёдзе, але саму яе – толькі зрэдчас.

Яна заўсёды ўмела забаўляцца самастойна, і што б яна ні думала сама сабе пра вясну, дзяліцца гэтым з кім-небудзь у яе не ўзнікала патрэбы.

Туў-цікі прыбіралася ў купальні.

Яна дачыста працёрла ўсе чырвоныя ды зялёныя шыбінкі, каб першай летняй мушцы было прыемна на іх, развесіла на сонцы купальныя халаты і паспрабавала парамантаваць гумовага хемуля.

– Цяпер купальня зробіцца зноў купальняй, – сказала яна. – А потым, калі паўсюль будзе гарача і зялёна, а ты будзеш ляжаць на жываце на цёплых дошках прычала і слухаць, як вада плёскае аб бераг...

– Чаму ты не казалася гэтага ўзімку? – спытаў Мумітроль. – Гэта мяне сущешыла б. Я сказаў – тут раслі яблыкі. А ты адказала толькі – а цяпер тут расце снег. Ты не падумала, што мне было сумна?

Туў-цікі сцэпанула плячыма.

– Кожны да ўсяго павінен дацяць самастойна, – сказала яна. – І праз гэта прайсці таксама.

Сонца прыпакала ўсё больш.

Яно тачыла ў лёдзе дзірачкі і канальчыкі, а мора пад ім рабілася трывожным і мкнулася вырвацца наверх.

За даляглядам блукалі вялікія штормы.

Лежачы ўночы, Мумітроль чуў, як сонны дом рыпіць і скрыгоча.

Продак паводзіўся ціха. Ён зачыніў за сабой пячныя дзверцы і, напэўна, зноў вярнуўся на тысячу гадоў назад. Шнурок ад юшкі знік у запечку разам з кутасікамі, перлінамі і ўсім хараством.

«Упадабаў», – падумаў Мумітроль. Цяпер ён спаў не ў кошыку з пілавіннем, а перабраўся назад у свой ложка. З кожным ранкам сонца заходзіла глыбей і глыбей у залу і здзіўлена свяціла на павуцінне і камякі пылу.

Самыя вялікія камякі, якія скруціліся ў шары і набылі кожны сваё аблічча, Мумітроль звычайна выносіў на веранду. А маленькія пакідаў насіцца па падлозе як хочуць.

Па абедзе зямля пад паўднёвым акном рабілася цёплай. У ёй пачыналі варушыцца і лопатца буряя цыбулінкі, а тонкія ніткі карэньчыкаў прагна ўсмоктвалі расталы снег.

Адным ветраным днём, акурат перад змярканнем, на моры пачуўся моцны, магутны выбух.

– Ага, – сказала Туў-цікі і адставіла кубак з гарбатай. – Вось і вясновая кананада.

Лёд павольна ламаўся, прагрымеў новы выбух.

Мумітроль выбег з купальні, каб паслухаць цёплы вецер.

– Глядзі, мора, – сказала за яго спінай Туў-цікі.

Далёка наперадзе шыпеў белы край хваляў, злых, галодных хваляў, якія адгрызалі ад вясновага лёду кавалак за кавалкам.

Вось па лёдзе пабегла чорная трэшчына, яна кідалася сюды-туды ўлукаткі, пакуль не знясілела і не знікла. Мора ўзнялося зноў. І трэшчыны разбегліся далей. Зрабіліся шырэйшыя.

– А я ведаю кагосьці, хто мусіць паспяшацца, – сказала Туў-цікі.

Маленькая Мю, вядома, бачыла, што нешта адбываецца. Але яна проста не магла ўтрымацца. Ёй трэба было злётаць паглядзець аж туды, дзе выступіла мора. Яна пранеслася там, дзе сканчаўся лёд, і выпісала ганарлівую васьмёрку перад самым носам у мора.

Потым яна павярнулася і хутка паслізгала назад па крыгах, якія ламаліся проста ў яе пад нагамі.

Спачатку вакол узнікалі толькі тонкія трэшчынкі. «Небя-спека», – пісалі яны па ўсім лёдзе, дакуль хапала вачэй.

Лёд выгінаўся, то ўздымаючыся, то апускаючыся, і часам гучаў урачысты і знішчальны залп, ад якога па хрыбце ў Маленькай Мю беглі дрыжыкі захаплення.

«Хоць бы гэтыя дурні не кінуліся мяне ратаваць, – думала яна. – Яны ўсё сапсуюць».

Яна ляцела наўцёкі так, што кухонныя нажы ледзь не клаліся плазам, але бераг не набліжаўся.

І тут трэшчынкі разышліся і ператварыліся ў рэчкі. І паміж крыгамі пырснула першая злая хвалька.

І раптам на моры загайдалася безліч ледзяных ас-травоў. Яны беспарадкава сутыкаліся, торкаліся адзін у адзін, і на адным з іх стаяла Маленькая Мю, назіраючы, як шырыцца навокал вада. Яна падумала без асаблівага страху: «Міленькая выйшла гісторыя».

Мумітроль кінуўся на паратунак. Туў-цікі паглядзела-паглядзела дый пайшла ў купальню ставіць ваду на агонь. «Ну-ну, – падумала яна, уздыхнуўшы. – Зусім як у іхніх прыгодніцкіх апавяданнях. Ратуюць, ратуюцца. Хацела б я, каб нехта хоць раз напісаў пра таго, хто спрабуе пасля абгрэць тых герояў».

Мумітроль на бягу заўважыў побач з сабой маленькую трэшчынку, якая памкнула па лёдзе наперад. Яна рухалася з такой самай хуткасцю, што і ён. І тут ён адчуў, як лёд узняўся ад зыбання мора, трэснуў і загайдаўся на вадзе.

Маленькая Мю спакойна стаяла на сваёй крызе і назірала, як скача Мумітроль – зусім як гумовы мячык. Вочы ў яго былі круглыя-круглыя ад напругі і хвалявання. Калі ён апынуўся побач, Мю працягнула да яго рукі і сказала:

– Пасадзі мяне сабе на галаву, каб я магла, калі што якое, саскочыць.

Яна моцна ўхапілася за яго вушы і крыкнула:

– Рота, на бераг – раўнуй!

Мумітроль паспешліва зірнуў у бок купальні. З коміна цягнуўся дым, але на прычале іх ніхто не чакаў і не хваляўся. Ён застыў у нерашучасці, і ногі ў яго зрабіліся ватнымі ад расчаравання.

– Давай! – крыкнула Маленькая Мю.

І Мумітроль скочыў. Ён скакаў і скакаў, не спыняючыся, сціснуўшы зубы, адчуваючы дрыготку ў нагах. І кожны раз, калі ён пералятаў на новую крыгу, на живот яму пырскала халодная вада.

Ледзяное покрыва ўсё растрэскалася, і хвалі танчылі вальс.

– Трымай рытм! – крычала Маленькая Мю. – Вунь ідзе хваля... вось яна ў цябе пад лапамі... скачы!

І Мумітроль скокнуў, якраз калі хваля плаўна падсунула льдзіну яму пад ногі.

– Раз-два-тры, раз-два-тры, – лічыла Маленькая Мю ў рытме вальса. – Раз-два-тры – чакай, раз-два-тры – скачы!

Яго ногі дрыжалі, а живот увесь абледзянеў. Раптам пахмурнае неба ператварылася ў чырвоны захад сонца, і лёд ды хвалі зазіхацелі да болю ў вачах. Спіна ў Мумітроля сагрэлася, але живот мёрз, і ўвесь гэты жорсткі свет круціў яго ў вальсе.

Туў-цікі ўважліва сачыла за ўсім праз акно і цяпер убачыла, што можа здарыцца бяда.

«А-яй, – падумала яна. – Ён жа не ведае, што я ўвесь час на яго гляджу...»

Яна выскачыла на прычал і крыкнула: «Брава!»

Але позна.

Мумітроль не ўправіўся з адзіным апошнім скачком і апынуўся па вушы ў моры, а нейкая жвавая крыгачка адразу пачала дзеўбаць яго ў патыліцу.

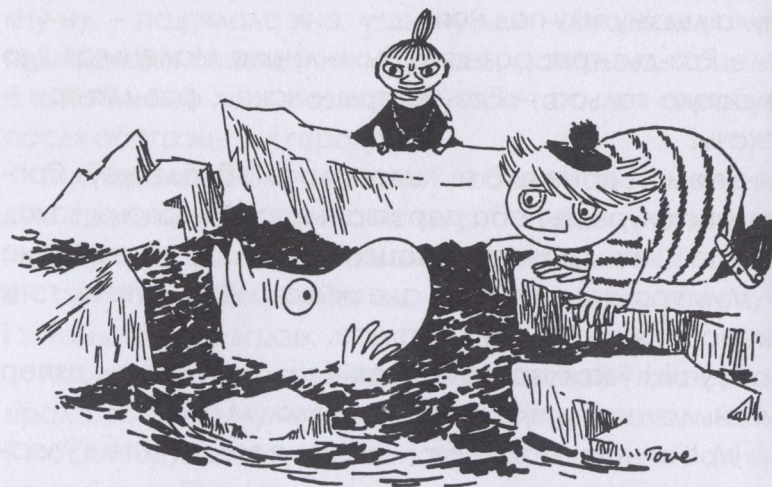
Маленькая Мю адпусціла вушы Мумітроля, зрабіла доўгі скачок і прызямлілася на сушы. Неверагодна, як спрытна ўсё атрымліваецца ў маленькіх мю.

– Хапайся, – сказала Туў-цікі і падала Мумітролю выратавальную лапу. Яна легла жыватом на Мумімаміну пральную дошку і глядзела проста ў Мумітролевы ўзрушаныя вочы.

– Вось так, вось так... – казала яна.

Пакрысе Мумітроль усцягнуўся на край крыгі, запоўз на ўзбярэжныя камяні і сказаў:

– Ты нават не выйшла паглядзець.

– Я бачыла цябе праз акно, – заклапочана сказала Туў-цікі. – Табе трэба зараз жа пайсці ў купальню пагрэцца.

– Не, я пайду дамоў, – сказаў Мумітроль. Ён падняўся на ногі і, спатыкаючыся, пайшоў.

– Цёплы сок! – крыкнула яму ўслед Туў-цікі. – Не забудзь выпіць чаго-небудзь цёплага!

Дарога была мокрая ад расталага снегу, і Мумітроль адчуваў пад лапамі карэньчыкі ды ігліцу, яго калаціла ад холаду, і ногі па-ранейшаму дрыжалі.

Ён амаль не азірнуўся, калі маленькі вавёрчык поскакам перабег яму дарогу.

– Вясёлай вясны! – машынальна крыкнуў вавёрчык.

– Так сабе яна вясёлая, – адказаў Мумітроль і рушыў далей.

Раптам ён рэзка спыніўся і ўперыўся ў вавёрчыка. У таго быў вялікі пухнаты хвост, які блішчаў на вечаровым сонцы.

– Цябе клічуць «вавёрчыкам з прыгожым хвосцікам»? – павольна спытаў Мумітроль.

– Вядома! – сказаў вавёрчык.

– Гэта ты! – усклікнуў Мумітроль. – Гэта праўда ты? Той, што сустрэўся з Ледзяной Паннай?

– Не памятаю, – сказаў вавёрчык. – Ведаеш, я такі забывака.

– Паспрабуй успомніць, – папрасіў Мумітроль. – Хіба ты не памятаеш хаця б той мяккі сеннічок з ваўнянымі жмуткамі?

Вавёрчык пачухаў сябе за вушкам і прыздумаўся.

– Я памятаю шмат сеннічкоў, – сказаў ён. – З ваўнянымі жмуткамі і без. З ваўнянымі жмуткамі – найлепшыя, якія я ведаю.

І вавёрчык легкадумна паскакаў у лес.
«Хай сабе, потым пабачым, – падумаў Мумітроль. – Цяпер я занадта змёрз, каб разбірацца. Трэба дадому...»

І ён чхнуў, бо ўпершыню ў жыцці сур'ёзна прастыў.
Абагравальны кацёл у склепе астыў, і ў зале было вельмі халодна.

Мумітроль дрыготкімі лапамі накрываў живот новымі і новымі коўдрамі, але гэта не дапамагала сагрэцца. Ногі балелі, у горле дзерла. Жыццё раптам здалося зусім сумным, а нос – чужым і агромністым. Ён паспрабаваў накрыць як след свой ледзяны хвост і чхнуў ізноў.

І тады яго мама прачнулася.

Яна не чула выбухаў крыгалому і снежнага бурану, што завываў у печы, у яе доме таўклася процьма мітуслівых гасцей і ўсю зіму званілі будзільнікі, але ўсё гэта не змагло яе пабудзіць.

А цяпер яна расплюшчыла вочы і свежым позіркам паглядзела ў столь.

Потым села ў ложку і сказала:

– Ты недзе бегаў і прастыў.

– Мама, – сказаў Мумітроль, ляскаючы зубамі. – Каб я мог быць упэўнены, што гэта той самы вавёрчык, а не нейкі новы.

Мама падхапілася і пайшла ў кухню нагрэць яму соку.

– Там нямыты посуд! – няшчасным голасам крыкнуў Мумітроль.

– Нічога, – сказала мама. – Усё будзе добра.

Яна знайшла за сметніцай некалькі паленаў. Дастала са сваёй таемнай шафкі парэчкавы сок, парашок і фланелевы шалік.

Калі вада закіпела, яна змяшала моцныя лекі ад прастуды з цукрам, імберцам і старым лімонам, які звычайна ляжаў за грэлкай для каўніка на другой паліцы зверху.

Цяпер ніякай грэлкі там не было. Не было і каўніка. Але Мумімама гэтага не заўважыла. На ўсякі выпадак яна прамармытала над лекамі кароткую чарадзею замову, якую вывучыла ад сваёй бабулі. Потым вярнулася ў залу і сказала:

– Выпі, пакуль цёплае.

Мумітроль піў, і мяккае цяпло перацякала ў яго халодны живот.

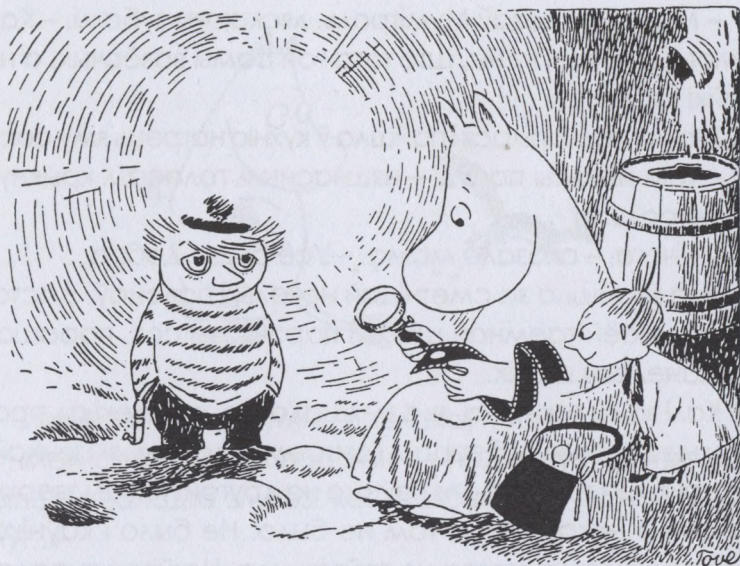
– Мама, – сказаў ён, – мне столькі ўсяго трэба патлумачыць...

– Спачатку паспі, – сказала мама і абматала яго шыю фланэлькай.

– Адно толькі, – паўсонна сказаў Мумітроль. – Паабядай не запальваць у печы, там жыве наш продак.

– Вядома, не буду, – сказала мама.

Ён раптам адчуў сябе зусім цёплым, спакойным і ні за што не адказным. Ён ціха ўздыхнуў і занурыўся носам у падушку. А потым на ўсё забыўся і заснуў.

Мама сядзела на верандзе і праз павелічальнае шкло паліла абрывак фотастужкі. Стужка моршчылася і напикалася, і востры прыемны пах шчыпаў маму за нос.

Сонца было гарачае, і вакол вільготнай веранды ўздымалася пара, але ў цяні за ганкам было сцюдзёна.

– Варта было б раней прачынацца ўвесну, – зазначыла Мумімама.

– Слушна, – сказала Туў-цікі. – Ён яшчэ спіць? Мама кінула.

– Ты б толькі бачыла, як ён скакаў! – з гонарам сказала Маленькая Мю. – Хоць перад тым паўзімы толькі й рабіў, што ный ды ляпіў свае бліскучыя карцінкі.

– Я ведаю, бачыла іх, – сказала мама. – Пэўна, яму было страшэнна самотна.

– А потым адкапаў недзе гэтага старэннага продка, – працягвала Маленькая Мю.

– Няхай сам раскажа, калі прачнецца, – сказала Мумімама. – Я ж бачу, што тут столькі ўсяго адбылося, пакуль я спала!

Мумімама скончыла стужку, выпадкова прапаліўшы чорную дзірачку і ў верандзе.

– Наступнай вясной абавязкова прачнуся раней за ўсіх, – паўтарыла мама. – Можна будзе трошкі пажыць спакойна і рабіць усё, што самой хочацца.

Калі Мумітроль нарэшце прачнуўся, горла яму больш не балела.

Ён убачыў, што мама зняла цюлевую накідку з крышталёвай жырандолі і расхінула фіранкі. Мэбля стаяла на сваіх звычайных месцах, а разбітае акно было закрытае кавалкам кардону. Усе камякі пылу зніклі.

Але хлам продка перад печкай быў некрануты. Мама зрабіла прыгожы плакат з надпісам «Не чапаць».

З кухні даляталі супакаяльныя гукі мыцця посуду.

«Ці расказаць ёй пра таго, хто жыве пад пасудным столікам? – задумаўся Мумітроль. – Мабыць, не...» Ён паразважаў, ці не пабыць яму хворым яшчэ трошкі, каб пра яго клапаціліся. Але пасля вырашыў, што яшчэ цікавей будзе паклапаціцца пра маму. Таму ён зайшоў у кухню і сказаў:

– Хадзем, я пакажу табе снег.

Мама адразу кінула мыць, і яны выйшлі на сонца.

– Ад яго засталася не дужа шмат, – патлумачыў Мумітроль. – Але бачыла б ты яго ўзімку! Сумёты, вышэйшыя за дом! Разумееш, снег падае з неба, быццам маленькія-маленькія халодныя зорачкі, а ў чорнай вышыні вісяць і трапечуцца блакітныя і зялёныя фіранкі.

– Як прыгожа! – сказала мама.

– Так, а пасля па снезе можна ездзіць, – працягваў Мумітроль. – Гэта называецца катацца на лыжах. Ты нясеся проста ўніз, як маланка, у вялізным воблаку снегу, і калі быць няўважлівым, дык можна нават забіцца!

– Што ты кажаш! – сказала мама. – Для гэтага карыстаюцца падносамі?

– Не, падносы лепшыя на лёдзе, – сумеўшыся, прамамармытаў сын.

– Гэта ж падумаць! – сказала Мумімама і прымружылася на сонцы. – Усё ж якое чароўнае гэтае жыццё: ты ўвесь час думаеш, што срэбны паднос можна выкарыстоўваць толькі ў адзін спосаб, а выяўляецца, ён нашмат лепшы для чагосьці зусім іншага. Або ўсе кажуць табе: куды ты круціш столькі варэння? – і раптам усё яно чысценька з'ездзенае!

Мумітроль пачырванеў.

– Мю расказала табе... – пачаў ён.

– Анягож, – сказала мама. – Як добра, што ты парупіўся пра гасцей і мне не трэба за сябе чырванець. І ведаеш што, у доме нават неяк пасвяжэла без усіх гэтых дываноў і драбязы. І прыбірацца не трэба так часта.

Мама ўзяла крыху снегу і зляпіла снежку. Яна шпурнула яе спаднізу, як звычайна робяць мамы, і тая шлёпнулася крыху воддаль.

– Абы-што, – сказала мама і засмяялася. – Нават у Енка атрымалася б лепей.

– Мама, ты мне проста страшэнна падабаешся, – сказаў Мумітроль.

Яны пабрылі далей да мастка, але пошты пакуль не было. Вечаровае сонца перакідвала праз даліну доўгія цені, і ва ўсім адчуваўся мір і чароўны спакой.

Мама села на парэнчы мастка і сказала:

– А цяпер я хачу нарэшце паслухаць пра нашага продка.

Наступным ранкам уся сям'я прачнулася разам. Яна прачнулася так, як і мусіла прачынацца ўвесну: ад вясёлай траскучай катрынкі.

Туў-цікі накручвала яе, стоячы пад капяжом у сваёй вывернутаў нябесна-блакітнай шапачцы, і неба было такога ж блакітнага колеру, а сонца блішчала на срэбнай абшыўцы катрынкі.

Каля Туў-цікі сядзела Маленькая Мю, напалову гордая і напалову сарамлівая, бо ўласнымі лапкамі спрабавала парамантаваць грэлку на каўнік і нашараваць пяском срэбны паднос. Лепш ад гэтага ні грэлцы, ні падносу не зрабілася, але, мабыць, намер важнейшы за вынік.

Удалечыні на схіле з'явілася сонная Мюмла: яна валакла дыван, у якім праспала ўсю зіму. Сёння вясна

вырашыла быць не пазычнай, а проста вясёлай. Яна ўскідвала ў паветра віхуры сыпкіх аблачынак, яна змятала з даху апошні снег, яна выводзіла паўсюль лініі ручаёў і ўсяляк гулялася ў красавік.

– Я прачнулася! – усклікнула фрэкен Снорк, поўная чакання.

Мумітроль зычліва пацёрся сваім носам аб ейны і сказаў:

– Вясёлай вясны!

І тут жа падумаў, ці здолее ён калі-небудзь расказаць фрэкен Снорк пра сваю зіму так, каб яна ўсё правільна зразумела.

Ён бачыў, як яна пабегла да шафы і ўзяла свой зялёны вясновы капялюшык.

Ён бачыў, як яго тата заўзята шукае ветрамер і рыдлёўку, а пасля ідзе на веранду.

Увесь гэты час з Туў-цікінай катрынкі гучала музыка і сонечнае святло лілося ў даліну, быццам прырода прасіла прабачэння за тое, што была такою суровай да сваіх жа стварэнняў.

«Сёння прыйдзе Снусмумрык, – падумаў Мумітроль. – Самы дзень, каб вярнуцца дадому».

Ён ціха стаяў на верандзе і бачыў, як сям'я варушыцца на схіле, бадзёрая і вясёлая, як звычайна.

Ён злавіў позірк Туў-цікі. Яна дакруціла вальс да канца, засмяялася і сказала:

– Цяпер купальня свабодная!

– Я думаю, адзіная, каму цяпер належыць купальня, гэта сама Туў-цікі, – сказала Мумімама. – Ды і навошта нам такая раскоша, як купальня. Плаўкі можна надзець і на беразе.

– Дзякуй вялікі, – сказала Туў-цікі. – Я пра гэта падумаю.

І яна падалася са сваёй катрынкай у даліну, абуджаючы астатніх сонных зверанят.

А фрэкэн Снорк знайшла месца, дзе першы крокус адважна высунуў кончык носа. Ён вытыркнуўся на цёплым лапіку зямлі пад паўднёвым акном і быў яшчэ нават не зялёны.

– Трэба накрыць яго шклянкай, – сказала фрэкэн Снорк. – Уначы будзе халодна.

– Не трэба гэтага, – сказаў Мумітроль. – Хай сам стараецца як можа. Мне здаецца, для яго будзе лепш, калі яму давядзецца пазмагацца.

Раптам ён адчуў такую радасць, што захацеў пабыць сам-насам. Ён марудна пайшоў да хлява.

А калі знік з відавоку, то пабег. Ён бег па расталым снезе, і сонца паліла яму спіну, ён проста бег, бо быў шчаслівы, і зусім ні пра што не думаў.

Ён пранёсся да самага берага, выскачыў на прычал і праляцеў скрозь пустую праветраную купальню. Потым сеў на яе сходах, дзе каціла хвалі вясновае мора. Ця-

пер катрынка, што грала далёка ў даліне, была ледзьве
чуваць.

Мумітроль зажмурыўся і пастараўся ўспомніць, як
гэта было, калі лёд зліваўся з цемрай далягляду.

Канец

На гэты момант у серыі пра мумітроляў
выйшла сем з дзевяці кніг:

«Маленькія тролі і вялікая паводка»,
«Камета над далінай мумітроляў»,
«Каплялюш чарадзея»,
«Успаміны Мумітаты»,
«Небяспечнае лета»,
«Чарадзейная зіма»,
«У канцы лістапада».

На завяршэнне серыі чакаецца выхад
яшчэ дзвюх кніг:
«Нябачнае дзіця»,
«Тата і мора».

Янсан, Тувэ

Я65 Чарадзейная зіма / Тувэ Янсан; пер. з швед. Алесі Башары-
мавай; ілюстрацыі Тувэ Янсан. — Мінск : Зміцер Колас, 2022. —
128 с. : іл.

ISBN 978-985-23-0171-8.

Казачная аповесць «Чарадзейная зіма» — шостая з серыі кніг, пры-
свечаных мумітролям, чароўным і забаўным істотам, прыдуманым,
апісаным і намалёваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мас-
тачкай Тувэ Янсан (1914–2001).

Адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту, а таксама
ўсім аматарам і заўзятарам мумітроляў.

ББК 84(4Фин)-44
УДК 821.113.6-93

Літаратурна-мастацкае выданне

Янсан Тувэ
ЧАРАДЗЕЙНАЯ
ЗІМА

Карэктар Паліна Грынчанка
Адказы за выпуск Зміцер Колас

Падпісана да друку 22.02.2022. Фармат 60x84 ¹/₁₆.
Папера афсетная. Друк лічбавы.
Ул.-выд. арк. 4,52. Ум. друк. арк. 7,32.
Наклад 99 асобнікаў. Заказ №10.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.
Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.

Казачная аповесць «Чарадзе́йная зі́ма» – шостая з серыі кніг, прысвечаных мумітролям, чароўным і забаўным істотам, прыдуманым, апісаным і намаляваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай Туве Янсан (1914–2001).

ISBN 978-985-23-0171-8

9 789852 301718

ТУБЭГ РИЦАХИ ДЭЭНХЭЙНХЭРЭЭ ЗИВЭЭ